کافرکرنا خەلکی

د ناڤبەرا دوهی وئەڤرۆ دا

کافرکرنا خەلکی
د ناڤبەرا دوهی وئەڤرۆ دا

تەحسین ئیبراهیم دۆسکی

پێشگۆتن

كافركرنا خەلكى
د ناڤبەرا دوهى وئەڤرۆ دا

مەسەلا كافركرنا خەلكى ، ئەوا ب عەرەبى دبێژنێ : (تكفير) ، ئێك ژ وان فتنه وموصيبەتانه يێن كو ژ ئەنجامێ (تەطەرروفا د دينى دا) د ناڤ مرۆڤێن ديندار دا پەيدا دبت ، لەو يا فەرە ل سەر مرۆڤێن زانا وخەمخۆر ژ دينى ورێبازا سوننەت وجەماعەتێ ، كو ڤێ مەسەلێ بێخنە بن تيشكێن ڤەكۆلين وروهنكرنێ ، وبۆ موسلمانان ئاشكەرا بكەن دا دينداريێن زانينا وان ب دينى يا كێم پێ نەئێته خاپاندن ودسەردابرن ، و ب هێجەتا رەڤينا ژ كوفرێ رابن خەلكى كافر بكەن ، وبێى ب خۆ بحەسيێن ژ رێبازا سوننەتێ لادەن وبەر ب رێبازێن خەوارج وبيدعەچيان ڤە بچن !

وحەتا مەسەلا كافركرنا خەلكى يان فتنا (تەكفيرێ) باش ل بەر مە ئاشكەرا ببت وئەم بزانين رەه وريشاليێن وێ كەنگى و ل كيڤە شين بوينە ، وچاوا هاتينە بەرى ؟ دڤێت بيچەكێ ل ديرۆكا ئيسلامێ بزڤرين ، بۆ سەردەمێ پێغەمبەرى ـ سلاڤ لێ بن ـ وصەحابىيێن وى .

رەه وريشاليێن كافركرنێ :

مەسەلا كافركرنا موسلمانان ئێك ژ وان گرفتارييێن دەسپێكێ بوو يێن هندەك كۆم ودەستەكێن ڤێ ئوممەتێ هێشتا ل دەسپێكێ تووش بوينە ، هەر چەندە پێغەمبەرى ـ سلاڤ لێ بن ـ وصەحابىيێن وى پتر ژ جارەكێ ، و ل پتر ژ هلكەفتەكێ ، موسلمان لێ هشياركربوون وژێ دبوونە پاش ، وئەگەر ئەم ل كتێبێن حەديسێ وسيرەتێ بزڤرين دێ بينين سەركێش ورێبەرێن

ڤێ فتنێ هێژ ل سەر دەمێ پێغەمبەری ـ سلاڤ لـێ بن ـ وصەحابىیان سـەرێ خـۆ ڕاکربوو ، وبیدعەیێن خۆ د ناڤ موسلمانان دا بەلاڤ کربوون .

(بوخاری) ژ (ئەبوو سەعیدێ خودری) ڤـەدگـوهـێـزت ، دبـێـژت : (عەلـیێ کوڕێ ئەبوو طالبی) هندەك مال ژ یەمەنێ هنارت ، ئینـا پێغەمبـەری ـ سـلاڤ لـێ بـن ـ ئەو مال د ناڤبەرا چـار مرۆڤـان دا لێکڤـەر ، ئینـا زەلامـەکی ژ صەحابىیان وی گۆت : ئەم ژ ڤان دفـەرتـر بووین وی ئەڤ مالە دابا مە ! گاڤا ئەڤ ئاخفتنە گەهشتىیە پێغەمبەری ـ سلاڤ لـێ بن ـ گۆت : ﴿ ألا تـأمنوني وأنـا أمين من في السماء يأتيني خبر السماء صباحا ومساء ؟ ـ ئـەرێ هـەوە بـاوەری ب مـن نائـێـت ، وئـەز ئەمینێ ویـمـە یێ ل عەسمانی ، سپێدێ وئێڤاری وەحی ژ عەسمانی بۆ من دئێت ؟ ﴾ .

ئینا زەلامەکێ چاڤ کویر وسەرتراشی وریـه مـەزن گـۆت : ئـەی پێغەمبـەرێ خودێ تەقوا خودێ بکە ! ئینا پێغەمبەری ـ سـلاڤ لـێ بـن ـ گـۆتێ : ﴿ ویلـك أولست أحق أهل الأرض أن يتقي الله ـ نەمان بـۆ تـە بـت ! مـا ئـەز ژ خـەلکێ عەردی هەمىیان هەژیـتـر نینم کو تەقوا خودێ بکەم ؟ ﴾ .

گۆت : پاشی ئەو زەلام ڕابوو چوو ، ئینا خالـدێ کـوڕێ وەلیـدی گـۆت : ئەی پێغەمبەرێ خودێ شیـرەکی ل ستوییێ وی نەدەم ؟ گۆت : ﴿ نە ، بەلکی یێ نڤێژکەر بت ﴾ ، ئینا خالدی گۆت : گەلەك نڤێژکەر هەنە وێ ب ئەزمانێ خـۆ دبێژن یا دلـێ وان باوەری پێ نەهەی ، ئینا پێغەمبەری ـ سلاڤ لـێ بن ـ گـۆتێ : ﴿ إني لم أومر أن أنقب قلوب الناس ولا أشق بطونهم ـ فـەرمان ل مـن نەهاتىیـە کرن ئەز دلێن خەلکی بکەلێشم ، یان زکێن وان بدڕینم ﴾ ، پاشی پێغەمبەری ـ سلاڤ لـێ بن ـ بەرێ خۆ دا وی زەلامی دەمێ پشت دای وچـووی وگـۆت : ﴿ إنه يخرج من ضئضئ هذا قـوم يتلـون كتـاب الله رطبـا لا يـجــاوز حنـاجرهم ،

يمرقون من الدين كما يـمـرق الـسـهـم من الرمية ـ وأظنه قال : ـ لـئن أدركـتهم لأقتلنهم قتل ثمود ـ ژ هێڤێن ومەعدەنێ ڤـی هنـدەك دێ دەركـەڤن قورئـانێ تـەرِ دخوینن بەلـێ ئەو ژ گەرویێن وان دەرباس نابـت ، وەسـا ژ دینـی دەردكـەڤن وەكی تـیـر ژ كڤانی دەردكەڤت ـ وئەز دبێژم گۆت : ـ ئەگەر ئەز بگەهمـە وان كوشتنەكا وەكی یا پهموودی دێ دگەل وان كەم ﴾ .

ومەخسەدا پێغەمبەری ـ سلاڤ لـێ بن ـ ب وان مرۆڤان ئەو دەستەك بـوو یـا پشتی هنگی ب ناڤێ (خەوارج) هاتیە نیاسین ، وەكـی دێ بـۆ مـە دیـار بـت ئەگەر خودێ حەز بكەت .

ژ ڤێ حەدیسێ دیار دبت كو دەرگەهێ سەرەكی یێ ئەڤ توخـمـێ مرۆڤان تێ دبـۆرن وبـەر ب ئنحرافـێ ڤـە دچـن خـۆ نـەڕازیكرنا ل سـەر حـوكمێ مـەزنێ موسلمانانە ، ئەگەر خۆ ئەو حوكم یێ شەرعی ژی بت ، بەلكی خۆ ئەگەر ئـەو مەزن پێغەمبەر ب خۆ بت ـ سلاڤ لـێ بن ـ .

تشتێ دی یێ ژ ڤێ حەدیسێ دئێتە وەرگرتن ئەوە پـێـغـەمبەری ـ سـلاڤ لــێ بن ـ بۆ مە ئاشـكەراكر كـو دڤێـت مرۆڤـێ موسـلمان (و ب تایبـەتی حـاكمێ مـوسلمان) حوكمی ب (ظاهری) ل سەر خەلكی بكەت ، وكەسـێ ب ئنیـەتا دلـی كـافـر نـەكـەت وكـوشـتـنـا وی حەلال نەكەت ، چونكی بـەس خـودێ ب ئنیەتا دلـی دزانت ، بەلـێ چی گاڤـا وان یـا دلــێ خـۆ ئینا سـەر بـەرِكێ وخورروج ل سەر جماعەتا موسلمانان كر ، هنگی شـەرِێ وان وكوشـتنا وان بـۆ مەزنێ موسلمانان دورست دبت .

هـەر وەسا ژ ڤـێ حەدیسێ ئاشكەرا دبت كو ئـەڤ كەسـێن هـە ، ئـەوێن دێ ئنحرافێ ژ دینـی كـەن ووەكـی تـیری زوی ژێ دەركەڤن ، هنـدەك كەسـێن دیندار وقورئانـخـوینن ، وخواندنا وان بۆ قورئانێ ژی ژ یـا هـەمی خـەلكێ دی

خۆشتـر وتەڕترە وپتـرە ، وئەو عیبادەتێ ئەو بۆ خودێ دکەن ژی ژ یێ خەلکێ دی پتـرە ، حەتا پێغەمبەر ـ سلاڤ لـێ بن ـ دگۆتنەکا خۆ دا دبێژتە صەحابیـیان : ﴿ تحقرون صلاتكم مع صلاتهم ، وصيامكم مع صيامهم ـ هوین نڤێـژێن خـۆ ل بەر یێن وان کێم دبینـن ، ورۆژییـێن خـۆ ل بـەر ڕۆژییـێن وان ﴾ ، یـەعنی : ئـەگـەر تو ڕۆژی ونڤێـژێن صـەحابیـیان د گـەل یـێن وان قیـاس بکـەی ، یـێن صەحابیـیان دێ بنە چوننە !

ودەمێ پێغەمبەر ـ سلاڤ لـێ بن ـ هندە ب بەرفرەهی سالۆخەتێن وان بۆ مـە ئاشـکـەرا دکـەت بۆ هندێیە دا ئەم ب ڕەنگ وڕوییێن وان نەئێینە خاپانـدن ، ودا ئەم ـ ژ بەر عیبادەتێ زێدە یێ ئەو دکەن ـ نەبێژین : ئەڤە گەلـەك ب تەقوانـە .. ودا پتـر بۆ مە ئاشکەرا ببت کو بناخـەیێ وی عیبـادەتی یـێ ئـەڤ کەسـە بـۆ خودێ دکەن ل سەر سوننەتا پێغەمبەری ـ سلاڤ لـێ بن ـ نەهاتییە دانـان ، لـەو ڤی عیبادەتێ زێـدە یـێ وان دکـر ڕێـکا سەرداچوونێ ل بەر وان نـەگرت ، دێ ڤێ سەرهاتییێ ژی ژ دیرۆکا وان یـا ئێکـێ ڤـەگوهێزن ، وئـەڤ سـەرهاتییا وان قوناغا دووێ ژ ژییێ وان بۆ مە بەرچاڤ دکەت ، قوناغا : لێك داجریانا بـەری خۆ ئاشکەراکرنێ .

ئیمامێ (دارەمـی) ب ڕێکـەکا دورسـت ژ (ئـەبوو مووسـاییێ ئەشـعەری) ڤەدگوهـێـزت ، کـو ئەو ڕۆژەکێ چوو مزگەفتا باژێرێ کووفـە ، گاڤـا ئـەو ب ژۆرکەفتی وی دیت هندەك زەلام ل مزگەفتێ دروینشتینە ، هەر هندەکان سـەرێ خۆ یێ دایە ئێك ووەکی خەلەکێ ژ خۆ یا چێکری ، وزەلامێن هەر خەلەکـەکێ ئێك ژ ناز خۆ هـلـبـژارتییە دا ببتـە مـەزنێ وان ، وهـەر ئێـك ژ وان هنـدەك بەرکێن هویر یێن د دەستان دا ، مـەزنـێ وان دگـۆتـێ : سەد جاران بـێـژن : (سبحان الله) ، ئەوان وە دگۆت ، و ب بەرکان دهژمارت ، گاڤا خلاس ببان ، دا

بێژت : سەد جاران بێژن : (الحمد لله) ئـەو دا وەکـەن .. وهۆسـا وان زکـرێ خودێ دکر .

عەقلێ (ئەبوو مووسای) ژ ڤی کارێ وان نەبڕی ، بەلــێ پـا چـو نـەگۆتێ وزوی چـوو نـك (عەبدلـلاهێ کوڕێ مەسعوودی) ، وگۆتێ : ئەز نوکە یـێ ژ مـزگـەفـتـێ دئـێـم ومـن ل وێـرێ تشتەك دیت ئەز یێ ژێ ڕازیم نەبووم ، و ب خودێ ژ خێرێ پێڤەتر من چو نەدیتیە ، وچیرۆکا وان مرۆڤان بۆ وی ڤـەگێڕا ، ئینا (عەبدلـلاهێ کوڕێ مەسعوودی) گـۆتـێ : بۆچی تە نەدگۆتە وان : هـویـن گـونەهێن خۆ بهژمێرن ، وئەز کەفیل تشتەك ژ خێـرێن هـەوە بـەرزە نـەبت ؟! (ئەبوو مووسای) گۆت : من چو نەگۆتە وان من گۆت کانێ تو دێ چ بێژی ؟

عەبدلـلاهی گـۆت : هلـۆ ڕابـە دا بچـینە نـك وان ، گاڤـا ئـەو گەهشـتینە مزگەفتێ ، عەبدلـلاهی سلاڤ کرە وان ، وان بەرسڤا وی دا ، عەبدلـلاهی گۆت : ئـەی ئوممـەتا موحەممـەدی ئەڤـە چیە هـوین دکـەن ؟ وان گـۆت : ئـەی بـابێ عەبدررەحمانی ، ئەڤە هندەك بـەرکـن ئەم زکری پێ دکەین ، عەبـدلـلاهی گۆتـە وان : ئەی ئوممەتا موحەممەدی هوین چ زوی دچنە هیلاکـێ ! ئەڤـە صـەحابیێن پێغەمبەرینە ـ سلاڤ لـێ بن ـ هێشـتا دسـاخن ، وئـەڤـە جلکـێن وینـــە هێشـتا نەڕزینە ، وئەڤە ئامانێن وینە هێشتا نەشکەستینە ، یـان هـوین ل سـەر ڕێکەکێنـە چـێـتـر ژ ڕێکا موحـەمـمـەدی ، یـان ژی هـوین دێ دەرگـەهێ سەرداچـوونێ ڤەکەن ، وان گۆت : ئەی بابێ عەبدررەحمانی ، ب خودێ ژ خێرێ پێڤەتر مە چو نەڤیایـە ، عەبـدلـلاهی گـۆتێ : گەلـەك کـەس هەنـە داخـوازا خێـرێ دکـەن ، وناگەهنە خێرێ ، پێغەمبەری ـ سلاڤ لـێ بن ـ بوومە گۆتیە : هندەك کەس دێ دەرکەڤن قورئانێ دخوینن ، خواندنا وان ب سـەر سـەرێ وان ناکـەڤت ، وئـەز نزانم بەلـکی پـتـریـیا وان ژ هەوە بن .

(عەمرێ كورِێ سەلەمە) ـ ئەوێ حەدیسێ ڤەدگوهێزت ـ دبێژت : من دیت پترییا وان یێن ئەو زكر دكر ل رۆژا نەهرەوانێ شەرِێ مە دكر . یەعنی : ل سەر دەمێ ئیمام عەلی ئەو گەهشتبوونە خەوارجان وهاتنە شەرِێ موسلمانان .

وچو نەزان بلا هزر نەكەن كو صەحابییێ پێغەمبەری عەبدللاهێ كورِێ مەسعوودی ـ خودێ ژێ رِازی بت ـ دژی زكرێ خودێ بوو ، یان نەدهێلا خەلك زكرێ خودێ ل مزگەفتان بكەن ، نە .. بەلێ گاڤا وی دیتی ڤان مرۆڤێن هە بیدعەیەكا نوی د دینی دا دەرێخست ، وئەو یێن زكرێ خودێ ب رەنگەكێ وەسا دكەن پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ وصەحابییێن وی نەدكر ، وی هزرا خرابییێ ژ وان كر ، وهزرا وی پشتی هنگی رِاست دەركەفت .
وعەبدللاهی نەگۆت : دێ .. قەیدی ناكەت ! مانێ ئنیەتا وان یا باشە ، چونكی وی دزانی د تەرازییا شریعەتی دا ئنیەتا باش ئەگەر (ئتتباع) د گەل دا نەبت چو بهایێ خۆ نینە .
ئەڤە قویناغا وان یا دووێ بوو ، قویناغا بەری خۆ ئاشكەراكرنێ وەكی مە گۆتی ، ئەو قویناغا وان تێدا دەست ب (غلوویێ) وتوندكارییا د دینی وعیبادەتی دا كر ، ودەمەكێ درێژ پێڤە نەچوو ڤێ توندییێ بەرێ وان دا قویناغەكا دی ، قویناغا خۆ ئاشكەراكرنێ ، دەمێ وان خۆ ژ جڤاكا موسلمانان ڤەدەركری ، وپترییا موسلمانان یێن كو نە د گەل وان كافر كرین وكوشتنا وان حەلالكری ..

خەوارج .. وكافركرنا موسلمانان :

ل سەر دەمێ خەلیفێ موسلمانان یێ سێیێ ئیمامێ شەهید (عەلییێ كورِێ ئەبوو طالبی) ـ خودێ ژێ رِازی بت ـ فتنا كافركرنێ سەرهلدا ، پشتی چەند

سالەکا د بن گلێشیێ بیدعەیێ ڤە غەونی ، و ب دەستێن نەزانان هاتیە خۆشکرن .

و ل ڤێرێ ئەز خۆ مەجبوور دبینم کو بەرپەڕەکێ کورت ژ ڤی دەمی ژی بۆ هەوە ڤەگێڕم ، دا دەسپێکا فتنا کافرکرنێ د ناڤ ئوممەتێ دا بۆ مە ئاشکەرا ببت .

یا ئاشکەرایە کو ئەو دەستەکا بیدعەچی یا کو ب ناڤێ : دەستەکا خەوارجان هاتیە ب ناڤکرن ، ئێکەمین دەستەك بوو کافرکرنا موسلمانان کرییە بەندەك ژ بەرنامە وپەیرەوێ خۆ ، وهەر چەندە ئەو نە ئێکەمین کۆما (مونحەرف) بوو د دیرۆکا ئیسلامێ دا پەیدا بووی ، بەلکی بەری وان هندەك فتنەچییێن دی ژی پەیدا بووبوون ، وکار بۆ تێکدانا سەروبەرێ موسلمانان دکر ، بەلێ تشتێ خەوارج ژ ڤان کەسێن دی جوداکری ئەڤە بوو وان دەرکەفتنا ل سەر مەزنێ موسلمانان وکافرکرن وکوشتنا هەر کەسەکێ نە د گەل بیر وبۆچوونێن وان کرە پشکەك ژ دینی !

ل دەسپێکا سالا (٣٧) یێ مشەختی شەڕەك د ناڤبەرا دو کۆمێن موسلمانان دا چێبوو ، کۆما خەلیفێ راشدی یێ چارێ ئیمام عەلی ، وکۆما والییێ شامێ موعاویەی ـ خودێ ژ هەردووان ڕازی بت ـ ، وئەو بوو ئەڤ شەڕە ل سەر هندێ هاتە ڕاوەستاندن کو هەر لایەك مرۆڤەکی ژ خۆ هلبژێرت وبکەتە حەکەم ، دا پێکڤە ڕویننە خوارێ وچارەیەکێ بۆ ڤێ گرفتارییێ بدانن ورێزێن موسلمانان جارەکا دی بکەنە ئێك ، ئیمام عەلی (ئەبوو مووسا یێ ئەشعەری) هلبژارت ، وموعاویەی (عەمرێ کوڕێ عاصی) هلبژارت ، وقەولێ وان ئەو بوو ئەڤ هەردو حەکەمە ل هەیڤا رەمەزانێ ڕوینن ، ودەمێ ئیمام عەلی ژ (صففینێ) زڤڕییە باژێرێ کووفە ـ پشتی ئەڤ ڕێککەفتنە د ناڤبەرا وی وموعاویەی دا چێبووی ـ نێزیکی هەشت هزار کەسان ژ قورئانخوینێن لەشکەرێ وی ،

وباراپتـر ژ وان ئەو بوون یێن قورئان ژبەر ! ـ نەڕازیبوونا خۆ ل سەر بڕیارا ئیمای ئاشکەراکر وهێجەتا وان ئەڤە بوو گۆتن : حوکم بەس یێ خودێیـە ، چـاوا تـو قەبویل دکەی حاکمەکێ دی ژبلی خودێ هەبت ، ئەڤە پێلێدانا ئەمرێ خودێیە .

ودەمێ ئیمام عـەلـی ل مزگەفتێ ڕادبووڤە دا خوتبێ بـۆ خـەلکی بـخـوینت ڤان مرۆڤان قەرەبالـغ ل مزگەفتێ دکر دا کەس گوهێ خۆ نەدەتە ئیمامی ، پاشـی مەسەلـە گـەهـشـتـە وی حـــەددی ڤان مرۆڤان خۆ ژ کۆما موسلمانان ڤەدەرکر وهەمی چوونە (حەروورائێ) کو جهەکە ژ دەرڤەی باژێڕێ کووفە ، وهـەمی ل وێرێ گەهشتنە ئێك ، و ل سـەر دوژمناتیـیـا ئیمام عـەلـی وهـەڤالێن وی کـۆم بوون ، ودوریشمێ وان هلگرتی ئەڤە بوو : (لا حكـم إلا لله) وگـۆتن : مـادەم عەلـی ب حوکمێ مرۆڤان ڕازیبوویە ئەو کافرە !

ئیمام عەلـی پسمامێ خۆ (عەبدللاهێ کوڕێ عەبباسی) هنارتـە نـك وان دا دان وستاندنێ د گـەل وان بکەت ، وعەبدللاه شیا ب زانینا خۆ یا بەرفرەه شـیا نیڤەك ژ وان (کو چار هزار کەس بوون) قانع بکەت کو ئەڤ کارێ ئیمام عەلـی کری نە پێلێدانە ل سەر حوکمێ خودێ ، لـەو ئەو زڤڕینە کووفـە وجارەکـا دی ب ئیمامەتیـیا عەلـی ڕازیبوون ، بەلـێ چار هزار کەسێن دی هەر مانـە ل سـەر باگـــلـــێ خۆ ، وڕۆژ بۆ ڕۆژێ ئنحرافا وان زێدە بـوو ، حـەتا گـۆتـــن : هـــەر مـوسـلـمـانـەکـێ گـونـەهـەکـا مـەزن بکەت دێ کافر بت و ژ جەهنـەمـیـیان ئێتە حسێبکرن ، لـەو کوشتنا وی یا حەلالـە ، پاشی وان ئـەڤ گۆتنـەکا خـۆ کـرە کریار ژی ، ڕۆژەکێ هاتنە د ڕێکا صـەحابییێ پێغەمبـەری عەبـدللاهێ کـوڕێ خەبابی دا ئەو وژنکا وی پێکڤە کوشتـن ، وزکێ ژنکا وی ـ ئەوا ب حەملـە ـ

دڕاند وبچویك ژێ ئینادەرێ ، ئیمام عەلـی کەسەك هنارتە نـك وان دا بێـژتێ : کێ عەبدلـلاهـ کوشتیە ؟ وان بەرسڤ دا : مە هەمییان یێ کوشتی !

پشتی ڤێ هەمییێ ئیمام عەلـی نەچار بوو لـەشکەرەکی ببتە شەڕێ وان ووان بکوژت ژی ، ئەو بوو شەڕێ (نەهرەوانێ) د ناڤبەرا وان دا چـێـبـوو ، و د ڤی شەڕی دا شکەستن کەفتە ڕێزێن خەوارجان ، وصـەحابێیێن پێغەمبـەری ـ سـلاڤ لـێ بن ـ هەمییان پشتەڤانییا عەلـی د ڤێ چەندێ دا کر خۆ ئەوێن نـە د گـەل وی ژی .

ئـەڤـە دەسـپـێـکا پـەیـدابوونا فتنا کافرکرنا خەلکی بوو د دیرۆکا ئیسـلامێ دا مە ب کورتی ڤەگێڕا ..

هندەك ژ بیر وباوەرێن خەوارجان :

ووەکی بۆ مە دیار بووی (خەوارج) ئێکەمین دەستەك بـوون ب ڤـی کـارێ خـراب ڕابـوویـن کـارێ کافرکرنا موسلمانان ، لـەو یا فەرە ئەم کورتییەکێ ژ بـیـر وباوەرێن وان بەرچاڤ بکەین ، دا بۆ مە ئاشکەرا ببت کانێ کارتێکرنا وان ل سەر (خەوارجێن عەصری) ئەوێن خەلـکی کـافر دکـەن وکوشـتنا وان حـەلال دکەن چەندە ؟

خـەوارجان ـ وەکـی زانایێن مە یێن باوەرێ ژێ ڤەدگوهێزن ـ مەزهەبێ خـۆ یێ باطل ل سەر هزرا دەرکەفتنا ژ بن حوکمێ مەزنێ موسلمانان ئاڤاکرییە ، لـەو دیارکرنا خەلـەتییێن حاکمی ب خێرترین کـارە ل نـك وان ، دێ بینـی تشـتێ ژ هـەمـییـێ پـتـر ئەو دان وستاندنێ ل سەر دکەن خەلـەتییێن (حوککامانـە) ل نك عامییان بۆ هندێ دا دلێن خەلکی ژ مەزنان ڕەش بکەن ، هەر چـەندە ئـەو دزانن کو دیارکرنا ڤان خەلـەتییان بـۆ عامـییان دبتە پـتـر بـەلاڤکرن بـۆ ڤـان

خەلـەتىيان نە كو چارەسەركرن ، ودەركەفتنا ل سەر وى حاكمىٚ بىٚ ئەمرىيەكا خودىٚ بكەت ل نك وان كارەكىٚ واجبە .

هەر وەسا خەوارجان خۆ ڤەدەركرنا ژ جڤاكا موسلمانان حسيٚبكر باشتـــرين رەنـگـێـن جيهادىٚ ، وپشتى هنگى جيهادا دژى ڤىٚ جڤاكىٚ كرە ئيٚك ژ بناخەييٚن مەزهەبىٚ خۆ ، وگۆتن : هەر موسلمانەكىٚ نەگەهتە مە كـافرە وكوشـتنا وى يـا حەلالـە .

وگـۆتـن : هـەر موسلمانەكىٚ گونەهەكا مەزن بكەت ـ وئاشـكەرايە ئەگـەر خۆ ئەو ژ وان ژى بت ، چونكى بەس ئەون موسلمانيٚن دورست ـ ئەڤ موسلمانە ب ديتنا وان د جەهنەمىٚ دا دىٚ يىٚ ئەبەدى بت ، ژ بەر ڤـىٚ چـەندىٚ درەو ـ بـۆ نـمـوونـە ل نك خەوارجان نەبوو ، وتە نەددىت ئيٚك ژ وان درەوىٚ بكەت .

ووان دگـۆت : ئـەم دىٚ ل دويــڤ قـورئانىٚ چين ، وهەر حەديسەكا هـەبت ئەگەر د گەل قورئانىٚ يا ريٚككەفتى نەبت ـ ئەڤە ل دويڤ تيٚگەهشتنا وان ـ ئەم ل دويڤ ناچين .

ووان (غلوو وتەطەرروف) دكرنـا عيبـادەتى دا دكـر ، وئـەو ل سـەر خـۆ واجب دكر يا خودىٚ وپيٚغەمبەرى نەگۆتى ، وەكى واجبكرنا قەزاكرنا وان نڤيٚژان ل سەر ژنىٚ ييٚن كو خودىٚ ئەو ژىٚ عەفيكرى ، وزيٚدە گرتنا رۆژىييٚن سوننەت ، وخواندنا قورئانىٚ ب شەڤىٚ حەتا دبتە سپيٚدە .. وهتد .

ئەڤە هندەك ژ بـيـر وباوەريٚن خەوارجانە .

دو پيٚليٚن هەڤدژ :

پشتى ڤىٚ بەرچاڤكرنا ديرۆكى بۆ هيٚڤينىٚ فتنا كـافركرنىٚ ، دىٚ بيـٚژين : ل ڤـى دەمىٚ ئەم نـوكـە تيٚدا دژين ، دو پيٚليٚن هەڤدژ د ناڤ جڤـاكيٚن مـە موسـلمانان دا هـەنـە ، هـەردو (١٨٠) دەرەجـەيــان ژ ئـيـك ودو ددويـرن ، ئـيـك پيٚلا (

مەرجئـيـيەتیێ) یە ، ئـــەوا ژ خـــەمـساریێیا خـەلـكـی د دەر حـەقا دیـنـی دا پەیدا بووی ، ویا دوویێ پێلا (خارجییەتیێ) یـە ، ئـــەوا وەك (رد فعل) ژ پـێلا بۆری پەیدا بووی ، ڤێجا مەبەستا مە ب ڤان هەر دو پێلان چیە ؟

بۆ ئاشكەراكرن دێ بێژین : (مەرجئی) ئەو دەستەكا سەرداچـووینە ئـەوێن دبێژن : ئیمان باوەرییا ب دلـی وگۆتنا ب دەڤی ب تنێیە ، وكار وكریاران چو پەیوەندی پێڤە نینە ، وباوەرییا دلـی كێم وزێدە نابت ، لەو كرنا گونـەهێ چـو كاری ل باوەرییا خودانی ناكەت ..

ئەڤە بۆچوونا وێ دەستەكا بیدعەچییە ئەوا د كەڤن دا د نـاڤ موسـلمانان دا پەیدا بووی و ب ناڤێ (مەرجئی) ناڤدار بووی ، وئەڤ بۆچوونە ل دەمێ مـە یـێ نوكە ژی زێدە یا بەلاڤە ، هەر چەندە جلكەكێ نـوی یـێ كـرییـە بـەر خـۆ ، گەلەك كەسان تو دێ بینی چو ڕەنگ وڕوییێن دینداریێ ل نك نینن ، د گـەل هندێ ژی دبێژن : دلـێ مە یێ صافییە ، وشەرت دلە ! ئەڤـە هـەر مەرجئییـەتا دوهییە ب كراسەكێ نوی ئەڤرۆ هاتییە مەیدانێ ، لـەو دڤێـت ئـەم خـۆ لـێ هشیار كەین دا نەكەڤینە داڤان .

وبەرانبەر ڤێ بۆچوونا (مونـحـەرف) بۆچـوونەكا دی یـا خرابـتـر هەیـە ، ومـخـابـن ئەو ژی نوكە د ناڤ هندەك دیندارێن مە دا یـا بەلاڤـە ، بۆچـوونەكا د بناخەیێ خۆ دا بۆ ڤێ بۆچوونا خەوارجان دزڤڕت یا مە بەری نوكـە بـەحس ژێ كری . وئەڤ بۆچوونە وەك (رد فعل) ژ بۆچوونا بۆری (یا مەرجئییان) پەیـدا بوویە ، هندەك دیندارێن مە دەمێ دیتی هندەك كەسان سستی د دینی دا كرییە ، و (ئیمان) هەمی د باوەرییا دلـی وگۆتنا دەڤی دا كۆمكرییە ، وچـو پویتـەی ب كار وكریـاران ناكـەن ، بـەروڤاژییا ڕێكـا وان كەفتنـە ڕێ ، وڕەنگـەكێ (غلوویێ) ب كارئینا وبێی ب خۆ بـحـەسییێن بۆ وێ باوەرییـێ چـوون كـــو (

ئـيمان) كار وكـريار ب تـنـىێيه ، وباوەرىيا دلـى چو (ئعتبار) بۆ نينه ، لەو وان موسلمان ب كرنا گونەهێن مەزن كافركرن ، وگۆتن : مـه شـۆلـه ژ دلـــى نينه ، چونكى كرنا خرابىيێ نيشانا دلـێ خرابه !

وكانىێ چاوا بۆچوونا ئێكێ يا خەلەتە وئەنـجـامـێ خـەمـسـارى وسستىيا د ديـنـى دايـه ، وەسا بۆچوونا دووىێ ژى يا خەلـەتـه وئەنـجــامێ تونـدكارىيا د دينى دايه ، وڕێبازا (أهل السنة والجماعة) د ناڤبەرا ڤان هەردو بۆچوونان دايه ، وەكى دىێ بۆ مه ئاشكەرا بت ، ئەگەر خودێ حەز بكەت .

(ئيمان) چيه ؟

ب ديتنــا (أهــل الســنة والجماعــة) ئيمــان گوهــدارىيا ئــەمرێ خــودێ وپـێـغـەمـبـەرىيه ـ سلاڤ لـــێ بـن ـ ب دلــى وئـەزمانى ولـەشـى هـەمىيێ ، وكانىێ چاوا باوەرىيا ب دلـى وگۆتنا ب دەڤى دكەفتـه د بـن ڕامانـا ئيمـانىێ دا وەسا كار وكريـار ژى دكەڤنـه د بـن دا ، وبـاوەرىيێ ـ پشـتى ڤـێ چـەندێ ـ بناخەيێ خۆ هەيه وهندەك چـەق وگـا ژى ژێ دچـن ، بناخـه نياسـينا خودێـيـه وباوەرى ئـيـنـانـا ب وى ب دلـــى ، وئاشكەراكرنا ڤێ باوەرىيێ ب ئـەزمانى ، وئەڤه ب پەيڤا (شەهادێ) ب جه دئێـت ، ويـێ ڤـێ چـەندێ بكـەت بناخـەيێ باوەرىيێ ل نك خۆ پەيدا دكەت ، بەلـێ باوەرىيا وى تـمـام نابـت حـەتا ئـەو چەق وگـأيـێـن باوەرىيێ ل نك خـۆ پـەيدا نەكەت ، وچەق وگايێن وىێ ئەڤەنه : ب جهئينانا ئەمر وفەرمانێن خودێ ، وخۆدويركرنـا ژ تشـتێن حـەرام ، وئەڤـه دەرەجەيا دووىێيه ، ودرەجا سىيێ ويا ژ هـەمىيێ بلنـدتر ئـەوه مـرۆڤ كـارێن خێرێ وسوننەتێ بكەت ، ئەوێن خودێ ل سەر مه واجب نـەكرين بەلـــێ كرنـا وان ل بەر مه شرينكرى .

و د مەزهەبێ سوننیيان دا ـ كو مەزهەبێ ناڤنجیيه ـ نەباوەر ئینانا ب دلـــى ئەصلێ ئیمانێ ژ نـك خودانى دبەت ووى كافر دكـەت ، ونـەپـێـگـیـریـیـا ب حەلالـى وحەرامى كارى ل باوەرییێ دكەت ، چـونكى خرابیـیا كـارى زیـانێ دگەهینتـه پاقـژیيا دلـــى ، وپێڤەگرێدانـەكا مـوكم د ناڤبـەرا باوەریـیا دلـــى وكـریارێن لـەشـى دا هەیه ، وباوەریـیا دلـــى ب كـریارێـــن لـەشـــى كـێـــم وزێده دبت ، وهنـدەك جـاران دمینـت ونامینـت . ل سـەر ڤـــى بـنـاخـەیـــێ ئاشكەرا (أهل السنة) خەلكێ قبلێ ب كرنا گونەهەكێ ـ ئەگەر خۆ ئەو گونەه ژ گونەهێن مەزن ژى بت ـ كافر ناكەن ، هندى ئەو وێ گونەهێ حەلال نەكـەن ، و ژ نك خۆ فەتوایێ ب كوفرا وان ژى نادەن ، بەلـێ بەرانبەر ڤێ چەندێ ئـەو نابێژن : باوەرى د دلـى ب تنێ دایه وكریار ئەگەر یا حـەرام ژى بـت چـوییێ ژ باوەرییێ كێم ناەت .

كافركرن .. وهندەك بناخەیێن فەر :

وبۆ وان كەسێن ب فتنا كافركرنێ موبتەلا بـووین دێ بێـژین : مـرۆڤ بـەرى قەستا كەند وكوورێن كافركرنێ بكەت ، هندەك بناخەیێن فەر هەنـە دڤێـت ئـەو خۆ لـێ هشیار بكەت دا دسەردا نەچـت ، ونەبتـە هەڤالـــێ خـەوارجان ، ئـەو بناخه ژى ئەڤەنه :

ئێك : هندى باوەرییه ـ وەكى مه گۆتى ـ تشتەكێ (مُرَكَّبَ ـ لێكدایـه) ژ بناخەیى وچـەق وطایان پـێـك دئـێـت ، وهـنـــدى بناخـەیێ وێ هـەبت نـەمانا چەقەكێ وێ ب ئێكجارى نابەت ، وكوفر ژى هەر یا وەسایه .

دو : ژ ئایەتێن قورئانێ وحەدیسێن پێغەمبەرى ـ سلاڤ لـێ بن ـ دئێته زانین كو كـوفر دو كـوفرن ، كـوفرەك خـودانێ خـۆ ژ ئیسـلامێ دەردئێخـت ، وەكـى نـەبـاوەرى ئـیـنـانـا ب دلـى ب هەبوونا خودێ ، یان دانانا شریكەكى بۆ وى د

پەرستنێ دا ، یان ترانەپێكرنا ب گۆتنا خودێ وپێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ .. وهتد ، وكوفرەك خودانێ خۆ گونەهكار دكەت بەلێ وی ژ خانەیا ئیسلامێ نادەرێخت ، وەكی دێ پاش ل سەر ئاخڤین ، ئەگەر خودێ حەز بكەت .

سێ : شەرت نینە هەر كەسەكێ چەقەك ژ چەقێن باوەرییێ ل نك هەبت ئەو ببتە خودان باوەر ، هەر وەسا شەرت نینە هەر كەسەكێ چەقەك ژ چەقێن كوفرێ ل نك هەبت ئەو ببتە كافر ، یەعنی : ئحتمالە مرۆڤەكێ كافر هەبت پشكەكا باوەرییێ ل نك هەبت ونەبتە خودان باوەر ، هەر وەسا ئحتمالە مرۆڤەكێ خودان باوەر هەبت چەقەكێ كوفرێ ل نك هەبت وئەو پێ نەبتە كافر ، وبەس بۆ نموونە دێ وێ حەدیسێ ڤەگێڕین یا (موسلم) ژ (ئەبوو هورەیرەی) ڤەدگوهێزت ، دبێژت : پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ گۆت : ﴿ اثنان في أمتي هما بهم كفر : الطعن في النسب ، والنياحة على الميت ـ دو تشتێن كوفرێ د ناڤ ئوممەتا من دا هەنە : تانا د نەسەبێ دا ، وپێگۆتنا ل سەر مری ﴾ وئەڤێ مەسەلێ ـ ئەگەر خودێ حەز بكەت ـ پشتی دەلیڤەیەكا دی پتر دێ ئاشكەرا كەین .

چار : د دەرێخستنا ئەحكامان دا ل سەر خەلكی چێ نابت ئەم ل ئایەتێن قورئانێ ب تنێ بزڤرین بێی سوننەتا پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ بدانینن بەر ، چونكی سوننەتە ئەحكامێن قورئانێ ئاشكەرا دكەت ، وئەوێ خۆ ژ ڤێ ڕاستییێ بێ ئاگەهـ بكەت دێ كەفتە د گەلەك خەلەتییێن مەزن دا .

كافركرن .. وچەند توخویبەك :

ژبلی ڤان بناخەیێن بۆری كافركرنێ هندەك توخویب ژی هەنە دڤێت مرۆڤ یێ پێ ئاگەهدار بت ، ژ وان توخویبان :

ئێك : حوكمكرنا ب (ظاهر) ێ مرۆڤی ، وئەڤە ئێك ژ (قاعیدەیێن) ناڤدارە د علمێ (أصول الفقه) ی دا ، و د مەزهەبێ سوننەتێ دا چێ نابت بۆ

مرۆڤی حوكمی ل سەر ئنیەتێن خەلكی بكەت ، و ب هزر وتەخمینا خۆ خەلكی كافر بكەت ، (موسلم) د حەدیسەكێ دا ڤەدگوهێزت كو جارەكێ ئوسامە د شەڕەكی كەفتە بەرانبەر زەلامەكێ كافر ، وگاڤا نێزیك بووی وی بكوژت وی زەلامی گۆت : (لا إله إلا الله) بەلێ ئوسامە ئەو كوشت ، وگاڤا زڤڕییە مەدینی وسوحبەتا خۆ د گەل وی زەلامی بۆ پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ ڤەگێڕای ، پێغەمبەری خۆ ل سەر ڤی كارێ وی نەڕازی كر ، وی گۆت : ئەی پێغەمبەرێ خودێ ، مانێ وی ژ ترسێن كوشتنێ ئەو ئاخفتن گۆت نە كو وی باوەری پێ هەبوو ، ئینا پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ گۆتێ : ﴿ أفلا شققت قلبه حتی تعلم أقالها أم لا ـ پا دێ بلا تە دلێ وی كەلاشتبا دا بزانی كانێ وی ژ دل گۆتبوو یان نە ﴾ یەعنی : ما تە دلێ وی شەق كربوو دا تو بزانی كانێ وی ئەو گۆتن ژ دل گۆتبوو یان ژ ترسان دا ؟ وگۆت : پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ ئەڤ گۆتنا خۆ هند دوبارە كر حەتا ئوسامەی گۆت : خوزی ئەڤرۆ ژ نوی ئەز موسلمان ببام ، یەعنی : دا من ئەڤ گونەهە نەكربا .

ئەڤە ئەو زەلام بوو یێ شیرێ خۆ بۆ شەڕێ ئیسلامێ هلگرتی ، ڤێجا پا هوین بۆ وان چ دبێژن یێن مرۆڤێن نڤێژكەر وڕۆژیگر كافر دكەن چونكی ئێك ژ وان فلان گونەهێ دكەت ، بلا ئەو گونەه چەند یا مەزن ژی بت !

دو : (ئحتیاط) د كافركرنا مرۆڤەكێ دەسنیشانكری دا ، ئەڤە ژی ئێك ژ بناخەیێن مەزهەبێ سوننیانە ، ومەعنا ڤێ ئەوە ل نك سوننییان چێ نابت مرۆڤ مرۆڤەكێ ژ خەلكێ قیبلێ كافر بكەت ئەگەر خۆ گۆتنەك یان كریارەكا كوفرێ ژی ژێ چێ ببت حەتا شەرتێن كوفرێ ل نك پەیدا نەبن ، ومانعێن كوفرێ ژ نك ڕانەبن ، ژ بەر ڤێ چەندێ زانایێن (ئەهلێ سوننەتێ) دەمێ ڕەخنە ل هندەك مونحەرفان دگرت ئاخفتنێن وان دئینان ودگۆتن : ئەڤە گۆتنا

کوفرێیه ، و د گەل هندێ ژی نەدگۆت : خودانێ ڤێ گۆتنێ کافره ، وفەرقەکا مەزن د ناڤبەرا ڤان هەردو گۆتنان دا هەیه بۆ وی یێ هزرا خۆ تێدا بکەت .

سێ : دیاربوونا هێجەتێ بەری کافرکرنێ ، وهەر چەندە ئەڤە مەسەلەکا دویر ودرێژە بەلـێ ب کورتی دێ بێژین : زانایێن سوننەتێ هەمی ل وێ باوەرێنـه کـو چێ نابت مرۆڤەکێ دەسنیشانکری ژ موسلمانان بـێـتـه کافرکرن ـ ئـەگەر خـۆ کوفر ژی ژێ پەیدا ببت ـ حەتا حوججەت ل سەر وی دیار نـەبت ، ژ بـەر ڤـێ چەندێ دەمـێ شـریعەت یـێ حاکـم زانایـان فـەتــوا ب کـوفرا کەسـەکێ دەسنیشانکری نەددا حەتا دان وستاندن د گـەل نـەکـربا وحوججەت ودەلیل بۆ وی ئاشکەرا نەکربان ، دا وی چو هێجەت نەمینن .

چار : نە کافرکرنـا ب گونـەهێ ، مرۆڤـێ ژ خـەلکێ قیبلـێ بـت ب کرنـا گونەهێ کافر نابت ، ئەگەر ئەو گونەه چەند یا مەزن ژی بت ، هنـدی ئـەو وێ گونەهێ بۆ خۆ حەلال نەکەت ، گاڤا وی ئەو حەلال کر هنگی ئەو دێ کافر بت ، چونکی دێ گۆتنا خودێ وپێغەمبەرێ وی ـ سلاڤ لـێ بن ـ درەوین دەرێخت ، مەعنا : کەسەك ئەگـەر درەوێ بکـەت ـ وبـلا ژ بـیــر نەکـەین کـو ئەڤـە ژی پشکەکە ژ (الحکم بغیر ما أنزلـه الله) ـ ئەو کافر نابت ، بەلــێ چـی گاڤـا وی گۆت : درەو تشتەکێ حەلالـه ویێ باشه ، هنگی ئەو دێ کافر بت ، چونکی دێ گۆتنا خودێ وپێغەمبەری ـ سلاڤ لـێ بن ـ درەو دەرێخـت دەمـێ ئـەو دبێـژن : درەو حەرامه .

کافرکرن .. وچەند مانعەك :

و د ڕێـبازا سـونـنـەت وجەماعەتێ دا کـافرکرنێ هنـدەك مـانع بـۆ هەنـه ، ئەگەر ئێك ژ وان ل نك کەسەکی هەبوو چێ نابت ئەو بێتە کافرکرن ، ئەو مانع ژی ئەڤەنە :

ئێك : نەزانین یان (جەهل) ، وئەڤ مانعە ژ کەسەکی بۆ ئێکێ دی ، و ژ جهەکی بۆ ئێکی ، ودەمەکی بۆ ئێکی یێ جودایە ، ودڤێت نەئێتە هزرکرن کو هەر کەسەکێ ڤێ هێجەتێ بۆ خۆ بگرت دێ ژێ ئێتە قەبویلکرن ، وهندەك تشت د دینی دا هەنە دڤێت مرۆڤێ موسلمان بزانت ، ونەزانینا وان بۆ وی نابتە عوزر .

دو : خەلەتی ، وئەڤێ ژی ـ ل نك زانایان ـ شەرتێن خۆ هەنە ، دڤێت مرۆڤ یێ پێ زانا بت .

سێ : کوتەکی لێکرن ، یان (الاکراه) وەکی ب عەرەبی دبێژنێ ، وەکی د قورئانێ دا هاتی : ﴿ مَنْ كَفَرَ بِاللَّهِ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِهِ إِلا مَنْ أُكْرِهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالإِيمَانِ وَلَكِنْ مَنْ شَرَحَ بِالْكُفْرِ صَدْراً فَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ مِنَ اللَّهِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ـ هەما ئەو درەوێ دکەن یێن کوفر کری و ژ باوەرییا خۆ لێڤەبووین ، ئەوان غەزەبا خودێ ل سەر وانە ، ئەو تێ نەبت یێ کوتەکی لێ هاتییە کرن کو ب ئەزمانێ خۆ کوفرێ بێژت، ڤێجا ژ ترسا مرنێ دا ئەو کوفرێ بێژت ودلێ وی ل سەر باوەرییێ یێ موکم بت، ئەوی چو لۆمە ل سەر نینە ، بەلێ هەچییێ کوفرێ ب ئەزمانێ خۆ بێژت ودلێ وی یێ پێ خۆش بت ، ئەوان غەزەبەکا دژوار ژ خودێ ل سەر وان هەیە ﴾ (النحل : ١٠٦) .

چار : (تأویل) ومەخسەد پێ ئەوە کەسەك بێ دەستی یان بێ قەصد بکەفتە د تشتەکی ژ کوفرێ دا ، وئەگەر وی زانیبا وی ئەو تشت نەدکر .

پێنج : چاڤلێکرنا نەزانین د گەل دا بت ، ئەڤ کەسە ژی یێ خودان عوزرە حەتا حوجەت بۆ بێتە ئاشکەراکرن .. وڤان هەر پێنج مەوانعان هندەك شەرت پێ دڤێت ودیارکرنا وان شەرتان دەمەکێ درێژتر پێ دڤێت .

مرۆڤ ب چ کافر دبت ؟

زانایێن ئیسلامیێ ل دویڤ ئایەت وحەدیسان هژمارەکا وان کاران دەسنیشان دکەن یێن کو مرۆڤیێ موسلمان پێ کافر دبت ، و ل ڤێرێ ئەم دەھ ژ وان کاران ب کورتی دێ ئاشکەرا کەین :

کارێ ئێکێ : شرکا د پەرستنا خودێ دا ، خودایێ مەزن دبێژت : ﴿ إِنَّ اللَّهَ لا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ افْتَرَى إِثْماً عَظِيماً ـ هندی خودێیە ل وی نابۆرت وگونەهێ بۆ ژێ نابەت یێ کەسەکی ژ چێکریێن وی بۆ وی بکەتە هەڤپشك ، وهەر گونەهەکا دی یا ژ شرکێ کێمتر بت ئەو بۆ وی ژێ دبەت یێ وی بڤێت ، وهەچییێ شرکێ ب خودێ بکەت ب ڕاستی ئەوی گونەهەکا مەزن کر ﴾ (النساء : ٤٨ و ١١٦) .

ودبێژت : ﴿ إِنَّهُ مَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَأْوَاهُ النَّارُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنصَارٍ ـ وهەچییێ هەڤپشکەکی د گەل خودێ د عەبدینییێ دا بدانت ئەو خودێ بەحەشت ل سەر وی حەرامکرییە وجهێ وی کرییە ئاگر ، وچو پشتەڤانەك وی نابت وی ژێ ڕزگار بکەت ﴾ (المائدة : ٧٢) .

یێ دووێ : هەچییێ کەسەکی بۆ دەسکاتییێ د ناڤبەرا خۆ وخودێ دا بدانت ، دوعایان بۆ خۆ ژێ بکەت ، ومەهدەرێ ژێ بخوازت ، وخۆ بهێلتە ب هیڤیا وی ڤە ، ب گۆتنا هەمی زانایان ئەو دێ کافر بت .

د ئایەتەکێ دا هاتییە : ﴿ وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَداً ـ وهندی مزگەفتن بۆ پەرستنا خودێ ب تنێ نە ، ڤێجا هوین پەرستنا کەسێ دی لێ نەکەن ، وهوین دوعا وپەرستنێ بۆ وی ب تنێ لێ بکەن ﴾ (الجن : ١٨)

و د حەدیسەکێ دا یا ئیمام ئەحمەد وترمذی ژ نوعمانێ کورێ بەشیری ڤەدگوهێزن هاتیە : ﴿ الدعاء هو العبادة ـ هەما دوعایە عیبادەت ﴾ لەو دوعا ژ خودێ ب تنێ دئێتەکرن .

یێ سێیێ : هەچییێ ب کوفرا کەسەکێ دی رازی ببت ، وی کافر نەزانت ، یان د کوفرا وان دا بکەفتە گومانێ ، یان رێبازا وان دورست ببینت ، دێ کافر بت ، ﴿ فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللَّهِ فَقَدْ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى لا انفِصَامَ لَهَا ـ ڤێجا هەچییێ کافرییێ ب وان تشتان بکەت یێن ژبلی خودێ پەرستن بۆ دئێتەکرن وباوەرییێ ب خودێ بینت ئەو ل سەر رێکا باشتر موکم وراست بوو ، ووی خۆ ب وی وەریسی ڤە گرت یێ نەئێتە برین ﴾ (البقرة : ٢٥٦) .

یا چارێ : هەچییێ باوەرییێ بینت کو رێ ورێبازا ئێکی دی ژ یا پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ تمامترە ، یان حوکمێ ئێکێ دی ژ حوکمێ وی باشترە ، وەکی وان یێن حوکمێ گاغووتی ب سەر حوکمێ پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ دئێخن ، ئەو کافرە .

وچونکی ئەڤ مەسەلە ئەو دەرگەهە یێ (تەکفیری) ل سەری تێ دبۆرن ئەڤ مەسەلە یا پێتڤی روهنکرنەکا کورتە :

کەسەك ئەگەر هەبت حوکمێ شریعەتی لابدەت ، وحوکمەکێ دی ب جه بینت ، چونکی ل نك وی ئەوە ئەڤ حوکمە ژ یێ شریعەتی چێترە ، یان وەکی یێ شریعەتییە ، یان یێ شریعەتی باشترە بەلێ ئەڤە ژی یێ باشە ، ئەو کافر دبت کوفرا مەزن و ژ ئیسلامێ دەردکەڤت .

وئەگەر وی باوەری هەبت کو حوکمێ شریعەتییە یێ باش ، وژبلی وی چو حوکمێن دی نینن ، بەلێ د گەل هندێ ژی حوکمەکێ دی ب جه بینت ، ئەو

کافره بەلێ نە کوفرەکا وەسا کو ژ ئیسلامێ دەرکەڤت ، وئەڤ کارێ وی دبتە ئێك ژ گونەهێن مەزن ، و د مەزهەبێ (أهل السنه والجماعه) دا مرۆڤێ موسلمان ب کرنا گونەهێن مەزن کافر نابت .

وئەوێن ڤی مرۆڤی ژی کافر دکەن هێجەتا وان یا ئێکانە ئەڤ ئایەتەیە : ﴿ وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُوْلَئِكَ هُمْ الْكَافِرُونَ ﴾ (المائدة : ٤٤) ئەڤێن هە حوکمی ب ظاهرێ ئایەتێ دکەن ، وهزر دکەن ئەڤ کوفرە ژی ئەوە یا مرۆڤی ژ دینی دەردئێخت ، وچو (ئعتبارێ) نادەنە تەفسیرا صەحابیێ پێغەمبەری (ئبن عەبباسی) دەمێ دبێژت : ((من جحد ما أنزل الله فقد كفر ، ومن أقر به ولم يحكم فهو ظالم فاسق)) ، وئەگەر ئەم ب گۆتنا ڤان (تەکفیرییان) بکەین دڤێت بێژین : چی گاڤا دو موسلمانان شەڕێ ئێك ودو کر هەردو دێ کافر بن ، چونکی حەدیس دبێژت : ﴿ سباب المسلم فسوق وقتاله كفر ﴾ وئەڤێ کەس نابێژت !

یێ پێنجێ : هەچییێ کەربێن خۆ بهاڤێتە تشتەکی ژ وان تشتێن پێغەمبەر - سلاڤ لێ بن - پێ هاتی دێ کافر بت ، ئەگەر خۆ ئەو کاری ب وی تشتی بکەت ژی .

یێ شەشێ : هەچییێ یاری وترانەیان بۆ خۆ ب تشتەکی ژ دینێ پێغەمبەری - سلاڤ لێ بن - بکەت ، یان ب خەلات وجەلاتێ ئەو پێ هاتی ، دێ کافر بت ، ودەلیل ل سەر ڤێ چەندێ ئەڤ گۆتنا خودێیە : ﴿ قُلْ أَبِاللَّهِ وَآيَاتِهِ وَرَسُولِهِ كُنتُمْ تَسْتَهْزِئُونَ . لا تَعْتَذِرُوا قَدْ كَفَرْتُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ - تو ئەی موحەممەد بێژە وان : ئەرێ هەوە ب خودێ وئایەتێن وی وپێغەمبەرێ وی یاری دکرن ؟ هوین - ئەی گەلی دوروییان - داخوازا لێبۆرینێ نەکەن چو مفا د داخوازا هەوە دا نینە ، چونکی هوین ب ڤێ گۆتنا خۆ یێن کافربووین ﴾ (التوبة : ٦٥-٦٦) .

يێ حـەفتێ : هەچیێ سێرەبەندی بکەت ، یان پێ ڕازی ببت دێ کافر بت ، ودەلیل ل سەر ڤێ چەندێ گـۆتنا خودێیە : ﴿ وَمَا يُعَلِّمَانِ مِنْ أَحَـدٍ حَتَّى يَقُـولا إِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلا تَكْفُرْ ـ وئەو هەردو فریشتە سـێرەبەندییێ نیشـا ئێکـی نـادەن حەتا وی شیـرەت نەکەن ووان ژ خـۆفێرکرنا سـێرەبەندییێ پاشڤەلـــێ نـەدەن ونەبێژنێ : ب خـۆفێرکرنا سێرەبەندییێ وگوهدارییا شەیتانان کـافر نەبـە ﴾ (البقرة : ١٠٢) .

یێ هەشتێ : پشتگیـــرییا بوتپەرێســان ، وپشـتەڤانی وهاریکارییـا وان دژی موسلمانان کـوفـرە ، چـونـکـی ئەڤە ڕەنگەکێ ڕازیبوونا ب کوفرێیە ، ودەلـیل گـۆتنا خودێیە : ﴿ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَإِنَّهُ مِنْهُمْ إِنَّ اللَّهَ لا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّـالِمِينَ ـ وهەچیێ ژ هەوە وان بـۆ خـۆ بکەتە سەرکار ئەو دێ ژ وان بت ، وحوکمێ وی حوکمێ وانە . هندی خـودێیـە وان زۆرداران یـێــن کافــران بـــۆ خـــۆ دکەنە سەرکار سەرڕاست ناکەت ﴾ (المائدة : ٥١) .

یـێ نـەهـێ : هـــەچیێ باوەر بـکـەت کـو بـــۆ هـنـدەك مرۆڤـان هەیـە ژ شریعەتێ موحەممەدی دەرکـەڤن ، وەکـی بـۆ خـدری چـێبووی کـو ژ شـریعەتێ مووسای ـ سلاڤ لـێ بن ـ دەرکەڤت ، ئەو دێ کافر بت .

یێ دەهێ : پشتدانا دینێ خودێ ، کو نە خۆ فێر بکەتێ ونە کاری پێ بکـەت ، ودەلیل ل سەر ڤێ چەندێ گـۆتنا خودێیە : ﴿ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ بِآيَاتِ رَبِّهِ ثُمَّ أَعْرَضَ عَنْهَا إِنَّا مِنْ الْمُجْرِمِينَ مُنتَقِمُونَ ـ وکەس ژ وی زۆردارتـر نینـە یـێ ب ئایەتێن خودی شیـرەت لـێ بێنە کرن ، پاشی ئەو پشـت بدەتـە وێ هـەمێیێ ، ووجەکێ بۆ خۆ ژێ نـەگـرت ، وخۆ دفن بلند بکەت ، هندی ئەمین ئەم تـۆلـێ ژ وان تاونباران دستینیـن یێن پشت ددەنە ئایەت ودەلیلێن خـودێ ، ومفـای بـۆ خۆ ژێ وەرنەگرن ﴾ (السجدة : ٢٢) .

و د ڤان هـەر دەھ مـەسەلان دا چو فەرق نینە د ناڤبەرا وی کەسی دا یـێ ب یاری ڤە ، یان ب مجدی ڤە ، یان ژ ترسان دا بکەت ، ئەو تێ نەبت یێ کوتـەکی لـێ دئێتەکرن ، وئەڤە هەمی ئەون یێن خەگهرا وان گەلەك یـا مـەزن وگەلـەك ڕوی ددەن ، ڤێجا یا فەرە بۆ مـوسـلـمانی یێ لـێ هـشـیار بت وژێ بتـرست .

مەترسىیا کافرکرنێ :

ژبلی کـو کـافرکرن کـارەکێ نـە یـێ شـەرعىیە ، وخـودانێ خـۆ تویشـی گونەهکارىیەکا مـەزن دکـەت ، مەترسـىیەکا مەزنـتـر د دویـڤ دا دئێـت ، چـونـکــی هـنـــدەك ئـەحکامێن دی یـێن شـەرعی د دویـڤ دا دئـێن ، ژ وان ئەحکامان : ئەو کەسێ کافر ببت ژنکا وی ژێ دچت ، ودڤـێـت عەیالــێ وی ل نك نەمینت ، وئەگەر حوکمێ شەرعی هەبت دڤێـت حـوکمێ (مورتـەددی) ل سەر بێتە ب کارئینان ، وئەگەر مر ژی دڤێت نەئێتە شویشـتــن ونڤـێــژ ل سـەر نەئێتە کرن ، و د ناڤ موسلمانان دا نەئێتە ڤەشـارتن ، ودوعـا بـۆ نەئێنـە کـرن ، وحوکم ب جەهنەمێ ل سەر بێتە دان . ڤێجا ئەو کەسێ فەتوایێ ب کوفرا ئێکـی بدەت دڤێت هزرا خۆ د ڤان هەمی مەسەلان دا بکەت .

(تطرف) وتوندكارىيا
د دينى دا

توندكارىيا د دينى دا يان (غلو) : ئەڤە ئێك ژ وان سالۆخەتانە يێن كو ژ مللەتێن بۆرى هاتينە د ناڤ مە موسلمانان دا ، وئەگەر مرۆڤ ل ديرۆكا ئيسلامىٚ بزڤرت دىٚ بينت كو ل گەلەك جه و ل گەلەك دەمان ئوممەت ژ دەستىٚ ڤى سالۆخەتى نالىيە ، وگەلەك جاران ژى ژ بەر ڤى سالۆخەتى ئاتاف وگرفتارىيێن مەزن ژى ب سەر ئوممەتىٚ دا هاتينە ، لەو يا فەرە ئەم بزانين كانىٚ توندكارىيا د دينى دا ئەوا قورئانىٚ ناڤىٚ (غلو) ىٚ ل سەر داناى ـ يان (تطرف) وەكى ئەڤرۆ دئێتە ناسين ـ چيە ؟ وهەلويستىٚ ئيسلامىٚ ژىٚ چيە ؟

قورئان وەكى مە گۆتى ناڤىٚ (غلو) ىٚ ل سەر ڤى سالۆخەتى ددانت ، وبۆ مە ئاشكەرا دكەت كو ئەڤ سالۆخەتە ئێكە ژ وان سالۆخەتێن خراب يێن د ناڤ ئوممەتێن بەرى مە بەلاڤ بووين وبەرىٚ وان دايە سەرداچوونىٚ ، بۆ نموونە د ئايەتەكىٚ دا هاتيە :

﴿ قُلْ يَاأَهْلَ الْكِتَابِ لا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ غَيْرَ الْحَقِّ وَلا تَتَّبِعُوا أَهْوَاءَ قَوْمٍ قَدْ ضَلُّوا مِنْ قَبْلُ وَأَضَلُّوا كَثِيرًا وَضَلُّوا عَنْ سَوَاءِ السَّبِيلِ ـ تو ئەى موحەممەد بێژە كيتابىيان : هوين زێدەى حەددى ب ناڤ دينىٚ خۆ دا نەچن وپىٚ ل توخويبێن حەقىيىٚ نەدانن ، ودويكەفتنا دلچوونێن خۆ نەكەن ، وەكى وان يێن بەرى هەوە د مەسەلا دينى دا دويكەفتنا دلچوونێن خۆ كرى ، ڤێجا كەفتينە د

بەرزەبوونیَ دا ، وبەریَ گەلـەك مرۆڤان دایە كوفرا ب خودیَ ، و ژ رِیَكا رِاست دەركەفتنە رِیَكا سەرداچوون وبەرزەبوونیَ ﴾ (المائدة : ٧٧) .

ژ ڤیَ ئایەتیَ دئیَتە زانین كو توندكاریـیا د دینی دا ئەو دەردیَ مەزن بـوو یـیَ ئوممەتیَن بەری مە ژ كیتابیـیان گرتی وبـەریَ وان دایـە سەرداچـوونیَ وپیَلیَـدانا توخوبیَن حەڤیـیَ .

و د ئایەتەكا دی ژی خـودایَ مەزن كیتابیـیان ژ (غلو) یَ و (تطرف) ـا د دینی دا ددەتە پاش ودبیَژت : ﴿ يَاأَهْلَ الْكِتَابِ لا تَغلُوا فِـي دِيـنِكُمْ وَلا تَقُولُـوا عَلى اللَّهِ إِلا الْحَقَّ .. گەلـی كیتابیـیان : هوین زیَدەی حەددی ب ناڤ دینیَ خـۆ دا نەچن وژبلی حەڤیـیَ چو گۆتنا د دەر حەقا خودیَ دا نەبیَژن .. ﴾ (النساء : ١٧١) ، وبیَ نەڤیَت بیَژین ئەڤ گازیـیە بۆ مە ژیـیە .

وپـیَـغـەمبەر ژی ـ سلاڤ لـیَ بن ـ د هـژمارەكا حەدیسـیَن خـۆ دا ئاشـكەرا دكەت كو (تطرف) ـا د دینـی دایـە بـەریَ مرۆڤـی ددەتـە هیلاكـیَ ، ژ وان حەدیسان :

(نـەسائـی) ژ (عـەبدللاهیَ كـورِیَ عەبباسـی) ڤـەدگوهیَزت ، دبیَـژت : پیَغەمبەری ـ سلاڤ لـیَ بن ـ گـۆت : ﴿ إياكم والغلو فى الدين ، فإنما أهلك من كان قبلكم الغلو فى الدين ـ هشیار بن زیَدەی حەددی ب ناڤ دینـی دا نەچـن ، چونكی ئەڤە بوو یێنبەری هەوە برینە هیلاكیَ ﴾ .

و (موسلم) ژ (عەبدللاهیَ كـورِیَ مەسـعوودی) ڤـەدگوهیَزت دبیَـژت : پیَغەمبەری ـ سلاڤ لـیَ بن ـ سـیَ جاران گــۆت : ﴿ هــلك المتنطعـون ـ ئـەو چوونە هیلاكیَ یێن د گۆتن وكریاریَن خۆ دا ژ حەددی دبۆرینن ﴾ .

و (طـەبـەرانی) ژ (مـەعـقـلـیَ كـورِیَ یەسـاری) ڤـەدگوهیَزت دبیَـژت : پیَغەمبەری ـ سلاڤ لـیَ بن ـ گــۆت : ﴿ صـنفان مـن أمـتى لا تنالهمـا شـفاعتى :

سلطان ظلوم غشوم وغال فى الدين ، يشهد عليهم فيتبرأ منهم ـ د ناڤ ئومەتا مـن دا دو توخم هەنە مەهدەرا من ژێ ناگرت : سولتانەكێ گەلەك زۆردار وزالم بت ، وئەوێ زێدەی حەددی ب ناڤ دینی دا بچن ، ئەو شاهدەیێ ل سـەر وان ددەت وخۆ ژێ بەی دكەت ﴾ .

ویا ژ قـەسـتا نـەبـوویە پێغەمبـەر ـ سـلاڤ لــێ بـن ـ ملـێ وی كەسـی یـێ تەطەرروفێ د دیـنـی دا دكـەت بـدەتـە د گەل یـێ وی سـولـتانێ ستەمكار یـێ دارێ زۆرێ حوكمی ل خـەلكی دكـەت ، چـونكی ئەگـەر سـولـتانێ زالم دنیایـا خەلكی تێك بدەت مرۆڤێ موتەطەررف دینێ خەلكی تێـك ددەت وڕاسـتـیێ ل بەر وان بەرزە دكەت .

و (غلو) د دینی دا ـ وەكی زاناییێن ئـیـسـلامێ دبێژن ـ ئەوە مرۆڤ (إفراط) ێ تێدا بكەت ، یەعنی : ژ وی حەددی دەركەڤت یێ خودێ وپێغەمبەرێ وی ـ سلاڤ لــێ بن ـ بۆ دانای ، وشداندنەكا وەسا بێختە تێدا كو ئەو ل بەر خەلكی ب زەحـمـەت بكەڤت .

ودەمێ مرۆڤ وان ئایەتێن قورئانێ وحەدیسـێن پێغەمبـەری ـ سـلاڤ لــێ بـن ـ دخویـنـت یـێـن بەحسێ (غلو) ێ تێدا هاتی مرۆڤ دبینت ئەو ڤێ (غلو) ێ ل سەر سێ ڕەنگان لێكڤە دكەن :

ڕەنگێ ئێكێ : (غلو) و (تطرف) ـا د دینی وبیـر وبـاوەران دا ، وەكـی وان یێن خەلكی ب كرنا گـونەهان كافر دكەن وكوشتنا وان حەلال دكەن ، یان هندەك مرۆڤان ژ حەددێ وان بلندتر لــێ دكەن ودگەهیننە ڕێزا خودێ وهندەك سالۆخەتێن خودێ ددەنێ ، یان ئەو كەسێن خۆ ژ عـامێیێن موسـلمانان قـەدەر دكەن وخـەلكێ د گـەل وان نـەبت ب (مونـحەرف وسەرداچـووی) دزانـن ومالــێ وان وخوینا وان حەلال دكەن .

ڕەنگێ دووێ : (غلو) و (تطرف) ـا د علمی وعیبادەتی دا ، وەکی وان یێن ئایەتێن قورئانێ وحەدیسێن پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ ل دویڤ دلێ خۆ تەفسیر دکەن دا د گەل بۆچوونێن وان یێن بەگال بگونجن ووەسا خۆ نیشا خەلکی بدەن کو ئەو دویکەفتنا قورئانێ وحەدیسێ دکەن ، یان وەکی وان یێن عیبادەتەکێ زێدەی شیانا خۆ دکەن ڤێجا دویماهییێ پێڤە دوەستیێن وهەمییێ دهێلن .

ڕەنگێ سێییێ : (غلو) و (تطرف) ـا د قورئانێ ب خۆ دا ، وەکی وان یێن د خواندنا قورئانێ دا ژ حەددی دەردکەڤن ، دەنگێ خۆ پێ ڤەدلەرزینن وئاوازێن کرێت ددانه سەر ، یان دەمێ ئایەتێن قورئانێ تەفسیر دکەن هندەك (تأویلات) وتەفسیرێن نەدورست لێ بدەت .

پێغەمبەر ـ سلاڤ لێ بن ـ ومەسەلا توندییێ :

ئیمامێ بوخاری ژ پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ ڤەدگوهێزت کو دەمێ وی (موعاذ وئەبوو مووسا) هنارتینه یەمەنێ ـ دا دینی نیشا خەلکێ وێ بدەن ـ گۆتە وان : ﴿ یسرا ولا تعسرا ، وبشرا ولا تنفرا ، وتطاوعا ولا تختلفا ﴾ .

ئەڤە ئێك ژ وان حەدیسانە یێن پێغەمبەر ـ سلاڤ لێ بن ـ تێدا هندەك شیرەتێن پڕ بها ل وان مرۆڤان دکەت یێن کارێ خۆ دکەنە گازیکرن بۆ ئیسلامێ کو ب زمانێ عەرەبی دبێژنێ : (داعیة) ، دا ئەو د کارێ خۆ دا دسەرکەفتی بن وبەرهەمەکێ باش ب گازییا وان بێت .

یا زانایە کو نیشادانا ڕێکا دورست بۆ خەلکێ نەزان پیرۆزترین کارە مرۆڤێ خێرخواز پێ ڕابت ، بەلێ حەتا ئەڤ کارە یێ ڕاست ودورست بت ، دڤێت مرۆڤێ ڕێنیشاندەر یێ زانا و شارەزا بت بەری هەر تشتەکی ب تبیعەتێ گازییا خۆ یا ئەو بەرێ خەلکی ددەتێ ، هەر وەسا ب تبیعەتێ وی خەلکی ژی یێ ئەو

گازىیا خۆ دگەهینتىَ ، چونكى گەلەك جاران مرۆڤىَ داعیە ژ بەر نەشارەزایىیا خۆ د ئێك ژ ڤان هەردو مەجالان دا سەركەفتنىَ د كارىَ خۆ دا ب دەست خۆ ڤە نائینت ..

وپێغەمبەرى ـ سلاڤ لىَ بن ـ دەمىَ صەحابىیەكىَ خۆ دهنارتە جهەكىَ دا دینى نیشا خەلكى بدەت ، یان حوكمدارىییَ ل وان بكەت ، هندەك شیرەت لىَ دكرن ، وبەرىَ وان ددا وىَ رێكىَ یا ئەو سەركەفتنىَ پىَ ب دەست خۆ ڤە بینن ، و ژ وان جاران ئەڤ جارە بوو یا وى دو صەحابىیێن خۆ : (موعاژىَ كورِىَ جەبەلى وئەبوو مووسایىَ ئەشعەرى) تێدا هنارتینە وەلاتىَ یەمەنىَ دا ئیسلامىَ بۆ خەلكى بێژن ودینىَ نوى نیشا وان بدەن ، بەرى ئەو ژ مەدینىَ دەركەڤن پێغەمبەرى ـ سلاڤ لىَ بن ـ هندەك شیرەت ل وان كرن ، وبەرىَ وان دا سىَ مەسەلێن گرنگ پێتڤىیە ل سەر زانایێن دینى وگازیكەرێن ئیسلامىَ ل هەمى جه وهەمى دەمان ڤان هەر سىَ مەسەلان ل بەر چاڤێن خۆ بدانن ، دا بەرهەمەكىَ باش ب گازىیا وان ڤە بێت ، وئەو هەر سىَ شیرەت ئەڤەنە :

یا ئێكىَ : (یسرا ولا تعسرا) یەعنى : دینى ل بەر خەلكى ب ساناهى بێخن و ب زەحمەت نەئێخن .

خودایىَ مەزن د قورئانىَ دا دبێژت : ﴿ يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ ـ خودىَ كارىَ ب ساناهى بۆ هەوە دڤێت نەكو یىَ ب زەحمەت ﴾ (البقرة : ١٨٥) .

و د حەدیسێن دورست هاتىیە پێغەمبەر ـ سلاڤ لىَ بن ـ دبێژت : ﴿ بعثت بالحنيفية السمحة ـ ئەز ب دینىَ تەوحیدىَ یىَ ب ساناهى یىَ هاتیمە هنارتن ﴾ .

مەعنا : ئیسلام دینەکێ ب ساناهیيه ، وئــەو ئــەحکامێن پێغەمبـەر ـ سـلاڤ لــێ بن ـ پێ هاتیيه هنارتن وەسا دئاسێ و ب زەحــمــەت نیـنن وەکـی هنـدەك کـەس تـێ دگـەهــن وبــەرێ خـەلکی ددەنێ ، وئەو کەسێن (غولـووێ) یان (تـەطـەرروفـێ) د دینی دا دکەن ودڤێن خەلکی وەسا تێ بگەهینن کـو کـارێ وان ئیسلاما دورستە ئەو بەری هەر تشتەکی زیانێ دگەهیننە ئیسـلامێ ، وپـتــر خـەلـکـی ژ دینی درەڤینن وگازیيا خۆ د چاڤێن مرۆڤان دا کرێت دکەن .

یا دووێ : (بشرا ولا تنفرا) یەعنی : مزگینیيێ ب خێـرێ بدەنـە خـەلکی وئـێـکـا هند بکەن وان ب لایێ خۆ ڤە بکێشـن نـەکو وان ژ خـۆ کیڤـی بکـەن وبرەڤینن .

ئیسلام رێکەکا ناڤنجیيه د هەمی حوکم وئەحکامێن خۆ دا ، دڤێت ئەڤە باش ل بیـرا مە بت ، و د مەسەلا مزگینیدانێ دا گەلـەك ئایـەت وحـەدیس مـە هەنـە قەنـجـیيێ ل بــەر مـرۆڤـی شرین دکەن ومزگینیيێ ب خەلاتێن باش ددەنە مە ، و د گەل هندێ ژی گەلـەك ئایەت هەنە مرۆڤی ژ خرابیيێ دترسینن وگەفـەکا دژوار ل مرۆڤی دکەن ئەگەر هات ومرۆڤی ئەو خرابی کرن ، دەمێ مـرۆڤ بـەرێ خەلکی ددەتە ئیسلامێ دڤێت ڤان هەردو مەسەلان مل ب مل ڤـە ب کـار بینـت وبـەلکی گەلــەك جـاران دڤێـت ئـەو مەســەلا مـزگـیـنـیــدانێ بێختـە بـەری گەفلێکرنێ وترساندنێ ، وقورئان دەمێ بەحسێ پێغەمبـەری ـ سـلاڤ لــێ بـن ـ دکـەت دبــێــژت : ﴿ فَقَـدْ جَاءَكُمْ بَشِيرٌ وَنَذِيرٌ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ـ ب راستی پێغەمبەرەك یێ بۆ هەوە هاتیيه هنارتن ئەو مزگینیيێ ب باشـیيێ ددەتـە هەوە وهەوە ژ کرنا خرابیيێ دترسـینت ، وخـودێ ل سـەر هـەر تشـتەکی یـێ خودان شیانە ﴾ (المائدة : ١٩) ، ووەکـی ئاشــکــەرا ئایــەتـــێ پــەیــڤا (بشیـر) ئینا بەری (نذیر) دا مە ل گرنگیيا مزگینیدانێ هشیار بکەت .. گەلـەك

داعیه وخوتبەخوین هەنە کار وکەسپیێ وان ئەوە خەلکی دترسینن بیست وچار سەعەتان بەحسیێ جەهنەمیێ وعەزابیێ دکەن ، هەر وەکی ژ بەس بەحسیێ عەزابیێ وجەهنەمیێ د شریعەتی دا هەیە ، حەتا دەرەجەکێ ئەڤ کاریێ وان دبتە ئەگەرا هندێ خەلك ژ وان ووەعظ وخوتبێن وان برەڤن .. وچەند پەیڤەکا د جهیێ خوٚ دایە دەمیێ پێغەمبەری ـ سلاڤ لیێ بن ـ پشتی پەیڤا (بشرا) پەیڤا (ولا تنفرا) ئینا ، هەر وەکی دڤێت مە ل هندێ هشیار بکەت کو ئەنجامیێ گەلەك ترساندنیێ ییێ (حەتمی) ڕەڤاندنا خەلکیێە .

شیرەتا سیێیێ : (وتطاوعا ولا تختلفا) یەعنی : هوین هەردو خوٚ ب دەست ئێك ڤە بەردەن ، د گەل ئێك بن ، وژێك جودا نەبن .

وئەڤە تشتەکێ گەلەکێ فەرە بوٚ زانایان ، وبوٚ وان کەسان یێن ب ناڤیێ دینی دئاخڤن ، دڤێت ئەو هەمی ل سەر حەقیێ ـ کو مەنهەجیێ کیتابیێ وسوننەتیێە ـ ببنە برایێن ئێك ، وڕێکێ نەدەنە کەرب ونەڤیانیێ خوٚ جهیێ خوٚ د ناڤ ڕیزێن وان دا بگرت ، دا ئەو بوٚ خەلکی نەبنە نموونەیەکێ خراب ، و ژ بەر وان خەلکی ژ دینی برەڤت ..

مروٚڤێن زانا وداعیە ژ هەمی کەسان پتر دڤێت ئێك ودو بگرن ، ود خێرا ئێك ودو دا بن ، دا بشێن کاری ل خەلکی بکەن وقەناعەتیێ بوٚ وان چیێ کەن ، وهەر جارەکا زانا وداعیە بەربوونە سەر وچاڤێن ، ودوژمناتیێیا ئێك ودو کر ، ئەو هنگی دێ بنە ئامویرەتیێ کرێتکرنا ئیسلامیێ ل بەر چاڤێن خەلکی ، و ژ لایەکێ دی ڤە هێزا وان دێ بژالە بت ودوژمنیێ وان دێ لیێ بستە بت ووان ئێختە بن دەستیێ خوٚ .

ڤێجا یا فەرە بوٚ مروٚڤیێ داعیە وزانا ڤان شیرەتێن پێغەمبەری ـ سلاڤ لیێ بن ـ ب کار بینت دا د چاڤێن خودیێ وییێن خەلکی ژی دا ب قەدر بکەڤن .

دین وسێ هێرشێن کوژەك :

ئیمامێ بەیهەقی ژ پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ ڤەدگێرت دبێژت : ﴿ یرث هذا العلم من كل خلف عدوله ينفون عنه تأويل الجاهلين وانتحال المبطلين وتحريف الغالين ـ د ناڤ هەر جیلەکی دا ئەو دێ میراتگرییا ڤی علمی کەن یێن عادل ، ئەو دێ علمی ژ تەفسیرێن نەزانان وبێ بەختییێن نەحەقان ووەربادانێن توندکاران پاقژ کەن ﴾ .

ئەڤ حەدیسا پیرۆز دو مەسەلێن گرنگ بۆ مە بەرچاڤ دکەت :

یا ئێکێ : هندی خودێیە ڤی علمی ـ یەعنی : ڤی دینی ئەوێ ل سەر کیتابێ وسوننەتێ هاتییە ئاڤاکرن ـ د ناڤ چو جیلان دا بەرزە ناکەت ، بەلکی ل هەر دەمەکی و ل هەر جهەکی ئەو دێ دەستەکەکا وەسا پەیدا کەت کو خەما خۆ یا سەرەکی بکەتە پاراستن وبەلاڤکرنا دینی د ناڤ خەلکی دا ، وخۆ ب میراتگر بۆ ڤی دینی بزانت .

یا دووێ : د گەل هەبوونا ڤێ دەستەکا پارێزڤان خودێ وەسا حەزکرییە هندەك لایێن دی ژی هەبن کارێ خۆ بکەنە تێکدانا ڕاستییێن ڤی دینی وشێلیکرنا وان د چاڤێن مرۆڤان دا ، وئەڤ جوینێ تێکدەر ژ مرۆڤان یان ئەڤ هەر سێ دەستەکێن پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ دەسنیشان کرین نە ئێك ڕەنگ وڕوینە ، بەلکی زمان ورێباز ومەنهەجێن وان د ژێك جودانە ، بەلێ تشتێ وان هەمییان دگەهینتە ئێك ئەڤەیە : ئەو هەمی د هندێ دا دگەهنە ئێك کارێ وان تەشویهکرنا دینییە د چاڤێن خەلکی دا .

جارێ ئەو مرۆڤێن بۆ دینێ خودێ دبنە میراتگر ، پێغەمبەر ـ سلاڤ لێ بن ـ سالۆخەتێ عەدالەتێ بۆ وان دەسنیشان دکەت ، وکو مرۆڤ د گۆتن وکریارێن خۆ دا یێ عادل بت تشتەکێ کێم و ب ساناهی نینە ، وعەدالەتا ژ هەمییێ

مەزنتر ئەوە مرۆڤ تشتی بدانتە جهیّ وی ییّ دورست ، و د حوکم وئەحکامیّن خوّ دا ـ ژ بەر مەصلحەتەکا تایبەت ـ بەریّ خوّ ژ حەقییّ وەرنەگیّرِت ، ئەو کەسیّن دهوّسا بن ئەون میراتگرییا دینی دکەن و ب کیّر هندیّ دئیّن دینی نیشا خەلکی بدەن وبوّ وان ببنە رِیّبەر ، بەلیّ رِیّکا وان بوّ ڤیّ چەندیّ یا ب ساناهی نینە ، سیّ جوینیّن مرۆڤان هەنە ژ هەمیان پتر نەیارەتییا ڤان دکەن ، ئەو ژی ئەڤەنە :

١- مرۆڤیّن نەزان : وئەڤە ئەون ییّن رِاستی دینی نەزانن لەو دیّ بینی ئەو دینی وەکی دلیّن وان دخوازت مەعنا دکەن نە وەکی خودیّ وپیّغەمبەریّ وی گوّتی ، بەلکی ئەڤ رِەنگیّ مرۆڤان حەز ژ دینی بکەن ومرادا وان ئەو بت دین ب سەرکەڤت ، بەلیّ چونکی ئەو چو ژ دینی نزانن ئەو رِاستییا دینی ل بەر خەلکی شیّلی دکەن ، وگرفتاری ئەوە ئەڤ نەزانە خوّ ب وەکیلیّن دینی دزانن و ب ناڤیّ دینی دئاخڤن ، ودەمیّ خەلکیّ ژ وان نەزانتر گوهدارییا وان دکەن وپسیاریّن خوّ پیّ دکەن ئەو ژ نك خوّ دینی تەفسیر دکەن ، وئەگەر مرۆڤ نەیاریّ وی تشتی بت ییّ چو ژیّ نەزانت ـ وەکی ژ میّژە هاتییە گوّتن ـ ئەڤ توخمیّ نەزانان ژ هەمی تشتان پتر نەیارەتییا زاناییّن دورست دکەن ودا کو ئەو بەریّ خەلکی بدەنە خوّ ئەو لیّ دگەرِییّن زانایان د چاڤیّن خەلکی دا کریّت بکەن ودەوریّ وان (تەهمیش) بکەن .

٢- مرۆڤیّن (موبطل) : وئەڤە ییّن نەحەقییّ دخوازن ودڤیّن حەقییّ ل بەر خەلکی بەرزە کەن ، یەعنی : نەکو ئەو دنەزانن ، ئەو دزانن حەقی چییە و ل کیڤەیە ، بەلیّ حەژیّکرنا وان بوّ نەحەقییّ ئیّکا هند ژ وان چیّ دکەت کو ئەو کاریّ خوّ بکەنە (ئنتحال) وەکی حەدیس دبیّژت ، وئنتحالا وان ئەڤەیە ئەو ب ناڤیّ دینی تشتان ل دینی زیّدە دکەن ب ئنیەتا پویچکرنا دینی ، وئەگەر نەزان

خرابترین کەس بن بۆ دینی چو پێ نەڤێت ئەڤە دێ دوژمنترین کەس بن بۆ دینی چونکی ئنیەتا شێلیکرنا دینی هەر ژ دەسپێکێ ئەو دکەنە دلێ خۆ ، یەعنی : تاوانا وان (مع سبق الإصرار والترصد) ە ـ وەکی قانوونی دبێژن ـ ، ودویر نەبینن ئەڤ ڕەنگێ مرۆڤان هندەك جاران خۆ ب کراسێ دینی ژی نیشا خەلکی بدەن دا پتر بشێن خەلکی ب نەحەقییا خۆ قانع بکەن .

٣- مرۆڤێن توندکار ودژوار ، یێن کو زێدە ب ناڤ دینی دا دچن : وئەڤە ئەون یێن زێدە شداندنێ د دینی دا دکەن ، ودینێ خودێ یێ ب ساناهی ل بەر خەلکی ب زەحمەت دئێخن ، وئێکا هند دکەن کو ل شوینا ئەو خەلکی ب لایێ دینی ڤە بکێشن ئەو پتر خەلکی ژ دینی درەڤینن ، لەو ئەڤە دژوارترین کەسن ل سەر دینی .

پتر جاران ئەڤ توخمێ مرۆڤان ئەون یێن ڤیانا دینی د دلی دا ، و ژ بەر زێدە حەژێکرنا وان بۆ دینی ئەو زێدە ب ناڤ دا دچن و (تطرف) ێ تێدا دکەن بێی ب خۆ بحەسیێن کو ئەو ژ ڕێکا خودێ یا ناڤنجی دەرباس بووینە وبەر ب توندکارییێ ڤە چووینە .

پێغەمبەر ـ سلاڤ لێ بن ـ د گۆتنا خۆ دا ئاشکەرا دکەت کو مەزنترین کارێ ئەڤ (متطرف) ە پێ ڕادبن ئەوە ئەو دینی تەحریف دکەن ، یەعنی : دەلیلێن شەرعی د دەستێن ڤان دا هەنە ، بەلێ گرفتارییا وان یا مەزن ئەوە ئەو تەحریف ووەربادانێ دئێخنە ڤان دەلیلان ، دا وە لێ بکەن کو (تطرف) ا خۆ پێ دورست بکەن ! یەعنی : ئەڤ مرۆڤە دینی وەسا نیشا خەلکی ددەن وەکی دلێن وان دخوازن نە وەکی خودێ وپێغەمبەرێ وی گۆتی ، لەو تشتەکێ عەجێب نینە ئەڤە کوشتنا بێ گونەهان حسێب بکەن جیهاد ، وکافرکرنا خەلکی

بکەنە پشکەك ژ بەرهەڤانىیا ژ ئیسلامێ ، وهێلانا علمێ شەرعی ل بـەر وان ببتـە ڕەنگەکێ نوی یێ دەعوێ !!

ل ڤێرێ دەورێ زانایێن سەرڕاست وعادل د بەرسـنگ گرتنـا ڤـان نـەزانان دا دئێـت ، وئەگـەر هـات وئـەو ب ڤـی دەوری ڕانـەبوون ئـەو بەرانبـەر خـودێ وئومـمـەتێ ژی گونەهکار دبن .

تاوانا كوشتنىَ
وهندەك روهنكرنێن پێتڤى

كـوشـتـن .. ئەو تاوانا ملياكەت ژێ ترسياين كو مرۆڤ بكەن پشـتى ژ لايـىَ خودىَ ڤە دئێنە ئافراندن ، لـەو پسياركرى : ﴿ أَتَجْعَلُ فِيهَا مَنْ يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاءَ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ ﴾ (البقرة : ٣٠) .

خوين رێـتـن .. گونەها ئێكىَ يا مرۆڤى كـرى پشـتى د ڤـىَ دنيايـا ب شـەق وشويق دا هاتيە دانان ، دەمىَ كورِىَ ئـادەمى ژ چـاڤ پـىَ نـەرِابوون دەسـتىَ خـۆ درێژكريە برايىَ خۆ ، وكوشتى !!

كـوشـتـن .. ئەڤ كارىَ دكەفتە د ناڤبەرا خودانىَ وچوونا بەحەشـتىَ وبـەرىَ وى ب نك ئاگرى ڤە وەردگێرِت ، گونەهەكە ـ ب مخابنى ڤە دىَ بێژين ـ د گەل هەمى كرێتى ومەزنيا خۆ ڤە ئەڤرۆ يا بوويە تشتىَ ژ هەميان مشەتر و ب ساناهيتـر ل ڤى عەردىَ ژ هۆڤاتيا مرۆڤى دنالـت ! يـا بوويـە ئـەو گەنـەها گەلـەك نـەزان وخاپاندى وسەرداچووى خۆ پـىَ نـێـزيـكـى خودىَ دكـەن .. وبەحەشـتىَ پـىَ دخوازن !!

ئەڤ كوشتنە ئێكەمين دەعوەيە رِۆژا قيامەتىَ حسێبا وىَ د گـەل مرۆڤـان دئێتـە صافيكرن ـ وەكى پێغەمبەر سلاڤى لـىَ بن دبێژت ـ ، (نەسائى) ژ (عەبدللاهىَ كورِىَ عەمرى) ڤەدگوهێزت ، دبێژت : پێغەمبەرى ـ سلاڤ لـىَ بن ـ گۆت : ﴿ نـێـزيكـترين چێكرى بۆ عەرشىَ خودىَ رِۆژا قيامەتىَ ئەو خودان باوەرە يـىَ ب

زولم هاتیه کوشتن ، سەرێ وی یێ ل لایێ وی یێ ڕاستێ ، وئەوێ ئەو کوشتی یێ ل لایێ وی یێ چەپێ ، ورەهێن ستوییێ وی خوین ژێ دزێت ، دبێژت : یا رەببی ! پسیارا ڤی بکە بۆچی ئەز کوشت بووم ؟ ﴾ .

و ژ بەر بەلاڤبوونا ڤێ تاوانا مەزن ب ڕەنگەکێ بـەرفرەهـ د جڤـاکێن مـە یـێن نوکـە دا ، وغافلبوونـا گەلـەك کەسـان ژ ڕاسـتیا ڤـێ تـاوانێ مـە ڤیـا هنـدەك روهنکرنێن پێتڤی بدەینە سەر ڤێ مەسەلـێ :

- مەزنیا تاوانا کوشتنێ وەکی د قورئانێ وسوننەتێ دا هاتی .
- گونەها وی کەسێ مرۆڤەکی ژ قەستا بکوژت .
- وهندەك ئەحکامێن پەیوەندی ب کوشتنا ب خەلەتی ڤە هەین .
- حالـێ وی کەسێ کوشتنێ دکەت ، ووی کەسێ بێ گونەهـ دئێتـە کوشـتن ڕۆژا قیامەتێ .
- ڕاوەستانەك د گەل وان کەسێن کوشتنا خەلکێ بێ گونەهـ حـەلال دکـەن ، وڤێ گونەها مەزن بۆ خۆ حسێب دکەن جیهاد .

هیڤیا مە ژ خودایێ مەزن ئەوە مە ومللـەتێ مە وهەمی موسلمانان ژ ڤێ تاوانێ بپارێزت .

تاوانا کوشتنێ د قورئانێ وسوننەتێ دا :

قورئان بۆ مە ئاشکەرا دکەت کـو ئێکەمـیـن مرۆڤ ژ دووندەها ئادەمی مـری ب کـوشـتـن چووبوو ، وەکی دبێژت : ﴿ فَطَوَّعَتْ لَـهُ نَفْسُـهُ قَتْـلَ أَخِيـهِ فَقَتَلَـهُ فَأَصْبَحَ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴾ (المائدة : ٣٠) .

قابیلێ کوڕێ ئادەمی کوشتنا برایێ خۆ هابیلی کرە دلـێ خـۆ ، ونەفسـا وی ئەڤ کارە ل بەر وی شرین کر ، ڤێجا وی ئەو کوشت ، وئەو ب ڤـی کـارێ خـۆ بوو ژ زیانکاران یێن ئاخرەتا خـۆ دایە ب دنیایا خـۆ .

وپشتی قورئان سەرهاتیا قابیلی وهابیلی ڤەدگێڕت دبێژت : ﴿ مِنْ أَجْلِ ذَلِكَ كَتَبْنَا عَلَى بَنِي إِسْرائيلَ أَنَّهُ مَنْ قَتَلَ نَفْساً بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي الأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعاً وَمَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَا أَحْيَا النَّاسَ جَمِيعاً وَلَقَدْ جَاءَتْهُمْ رُسُلُنَا بِالْبَيِّنَاتِ ثُمَّ إِنَّ كَثِيراً مِنْهُمْ بَعْدَ ذَلِكَ فِي الأَرْضِ لَمُسْرِفُونَ ﴾ (المائدة : ٣٢) .

ئایەت دبێژت : ژ بەر ڤێ تاوانا کوشتنێ مە بۆ ئسرائیلیان کرە شریعەت کو هەچیێ نەفسەکێ بێ تۆل ڤەکرن ، یان ژ بەر کرنا خرابکاریێ ودوژمناتیا شریعەتێ خودێ ل دنیایێ بکوژت ، هەر وەکی وی مرۆڤ هەمی کوشتین ژ بەر کو وی خۆ هێژای عەزابا خودێ یا مەزن کر ، وهەچیێ خۆ ژ کوشتنا نەفسەکا خودێ حەرام کری دا پاش هەر وەکی وی مرۆڤ هەمی زێندی کرین ، چونکی پاراستنا مرۆڤەکێ ب تنێ پاراستنە بۆ مرۆڤان هەمیان ، و ب ڕاستی پێغەمبەرێن مە ب هێجەت ودەلیلێن ئاشکەرا ل سەر ڕاستیا پەیاما وان گازی بۆ دکر ، ژ باوەری ئینانا ب خودێ وپێك ئینانا تشتێ ل سەر وان هاتیە فەرکرن بۆ ئسرائیلیان هاتبوون ، پاشی پشتی هنارتنا پێغەمبەران گەلەك ژ وان ئسرائیلیان ب کرنا حەرامیێ وهێلانا فەرمانا خودێ زێدەگاڤیێ ل سەر توخوبێن خودێ دکەن .

وچونکی ئەڤە ئێکەمین تاوانا کوشتنێ بوو ل سەر ڕوییێ عەردی ، وئەوێ ڕێکەکا خراب دانت گونەها وی ویا هەر ئێکێ ل وێ ڕێکێ دچت ژی ستوییێ وی دایە ، پێغەمبەر ـ سلاڤ لێ بن ـ د گۆتنەکا خۆ دا یا (بوخاری و موسلم) ژێ ڤەدگوهێزن دبێژت : ﴿ لا تقتل نفس ظلماً إلا كان على ابن آدم الأول كفل من دمها ، لأنه أول من سن القتل ـ نەفسەك ب زۆرداری نائێتە کوشتن ئەگەر بارەك ژ خوینا وێ د ستوییێ کوڕێ ئادەمی یێ ئێکێ دا نەبت ، چونکی ئەو ئێکەمین کەس بوو کوشتن دەرێخستی ﴾ .

و د ئایەتەکا دی دا خودایێ مەزن گۆتنێ ئاراستەی ئسرائیلیان دکەت ودبێژت : ﴿ وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ لا تَسْفِكُونَ دِمَاءَكُمْ وَلا تُخْرِجُونَ أَنْفُسَكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ ثُمَّ أَقْرَرْتُمْ وَأَنْتُمْ تَشْهَدُونَ ﴾ (البقرة : ٨٤) .

ئانەکۆ : گەلێ ئسرائیلیان ل بیرا خۆ بینن دەمێ مە د تەوراتێ دا پەیمانەکا موکم ژ هەوە وەرگرتی کو : حەرامە هندەك ژ هەوە خوینا هندەکان برێژن ، وهندەك ژ هەوە هندەکان ژ وارێ وان دەربێخن ، پاشی هەوە ئعتراف ب وێ چەندێ کر ، وهەوە ل سەر ڕاستیا وێ شاهدەیی دا .

مەعنا د شریعەتێن بۆری ژی دا بەری ئیسلامێ کوشتن ژ تاوانێن مەزن دهاتە هژمارتن .. ودەمێ شەریعەتێ ئیسلامێ هاتی وی ژی د گەلەك نصووصان دا (تەئکید) ل سەر ڤێ چەندێ کر ، وەکی د ڤان ئایەتان دا هاتی :

ـ ﴿ وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِناً مُتَعَمِّداً فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِداً فِيهَا وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ وَأَعَدَّ لَهُ عَذَاباً عَظِيماً ـ وهەچییێ تەعداییێ ل خودان باوەرەکی بکەت و ژ قەستا وبێ حەق وی بکوژت جزاییێ وی جەهنەمە ، هەر وهەر دێ تێدا بت د گەل غەزەبا خودێ ودەرکەفتنا ژ ڕەحما وی ، وخودێ دژوارترین عەزاب بۆ وی ئامادەکریە ژ بەر ڤێ تاوانا مەزن یا وی کری ﴾ (النساء : ٩٣) .

ـ ﴿ وَالَّذِينَ لا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهاً آخَرَ وَلا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلا بِالْحَقِّ وَلا يَزْنُونَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَاماً . يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَيَخْلُدْ فِيهِ مُهَاناً ـ وئەوێن تەوحیدا خودێ دکەن ، وژبلی وی دوعایان ژ کەسێ دی ناکەن وپەرستنا کەسێ ژی ناکەن ، ووێ نەفسێ ناکوژن یا خودێ کوشتنا وێ حەرامکری وەسا تێ نەبت ئەو وی تشتی بکەت کو خۆ پێ هێژای کوشتنێ بکەت ، وهەچییێ وێ چەندێ بکەت ئەو ل ئاخرەتێ دێ گەهتە جزاییێ خۆ .

ڕۆژا قیامەتێ عەزاب دێ بۆ وی دوقات بت ، وئەو ڕەزیل وبێ بها دێ مینته تێدا ﴾ (الفرقان : ٦٨-٦٩) .

و ژ حەدیسان :

- بوخاری وموسلم ژ پێغەمبەری - سلاڤ لێ بن - ڤەدگوهێزن ، دبێژت : ﴿ أول ما يقضى بين الناس يوم القيامة في الدماء - ئێکەمین تشت حوکم پێ د ناڤبەرا مرۆڤان دا ڕۆژا قیامەتێ دئێتەکرن ، خوینە ﴾ .

- بوخاری وموسلم ژ پێغەمبەری - سلاڤ لێ بن - ڤەدگوهێزن ، دبێژت : ﴿ اجتنبوا السبع الموبقات - خۆ ژ وان هەر حەفت گونەهان بدەنە پاش یێن مرۆڤی تێ دبەن ﴾ صەحابیان گۆت : ئەی پێغەمبەرێ خودێ ئەو گونەهـ چنە ؟ پێغەمبەری - سلاڤ لێ بن - ئەو گونەهـ بۆ وان هژمارتن ، و ژ وان گۆت : ﴿ الشرك بالله والسحر وقتل النفس التى حرم الله إلا بالحق .. - شرکا ب خودێ وسێرەبەندی وکوشتنا وێ نەفسا خودێ حەرامکری ب حەقی نەبت .. ﴾ .

- بوخاری ژ عەبدلـلاهێ کوڕێ عومەری ڤەدگوهێزت ، پێغەمبەر - سلاڤ لێ بن - دبێژت : ﴿ لن يزال المؤمن في فسحة من دينه ما لم يصب دماً حراماً - خودان باوەر ژ لایێ دینێ خۆ ڤە د بەرفرەهیێ دایە هندی خوینەکا حەرام نەکەفتە ستویێ وی ﴾ و ژ بەر ڤێ چەندێ عەبدلـلاهی دگۆت : « ژ وان کارێن مرۆڤ تێ دکەڤت ونەشێت خۆ ژێ دەربێخت ئەگەر تێ کەفت ڕێتنا خوینا حەرامە » .

- بوخاری ژ پێغەمبەری - سلاڤ لێ بن - ڤەدگوهێزن ، دبێژت : ﴿ أبغض الناس إلى الله ثلاثة : ملحد في الحرم ، ومبتغ في الإسلام سنة الجاهلية ، ومطلب دم امرئ بغير حق ليهريق دمه - سێ کەس هەنە ژ هەمیان پتر خودێ ئەو نەڤێن : ئەوێ ل حەرەمێ حەرامیێ دکەت ، وئەوێ د ئیسلامێ دا ڕێبازەکا جاهلی بخوازت ، وئەوێ خوینا کەسەکی بخوازت دا بڕێژت ﴾ .

ـ بوخاری ژ پێغەمبەری ـ سلاڤ لـێ بن ـ ڤەدگوهێزت ، دبێژت : ﴿ من حمـل علینا الـسلاح فلیس منا ـ هەچییێ چەکی بۆ مە هلگرت ئەو نە ژ مەیە ﴾ مـەعنا ئەو کەسێ خۆ ژ جڤاکـا موسـلمانان ڤەدەرکـەت وشـەڕکرنا دژی وان بـۆ خـۆ حەلال بکەت ، وپێخەمەت ڤێ چەندێ چەکی هلگرت وشەڕێ وان پێ بکەت ، ئەو نە ژ وانە ..

و ل سەر ڤێ بناخەیێ شەرعی دەمێ ل زەمانێ صـەحابیان (خـەوارج) پەیـدا بووین وخۆ ژ موسلمانان ڤەدەرکری وخوینا وان حەلال کری ، صەحابیان فـەتوا ب دورستیا شـەڕێ د گـەل وان وکوشـتنا وان ژی دا ، و ئـەو ب ڤـێ چـەندێ ڕابوون ژی .

ژ ڤان نموونەیێن بۆری بۆ مە ئاشکەرا بوو کو کوشـتن ب حـوکمێ ئیسـلامێ تاوانەکا گەلـەکا مەزنـە خـودانێ خـۆ هێـژای ئـاگرێ جەهنـەمێ دکـەت ، ودا کەسەك نەبێژت : ئەڤە بەحسێ ویە یێ موسـلمانەکی ب کـوژت ، ل ڤێـرێ دێ چەند (نەصصەکێن) دی ئینین :

ـ د ئایەتەکا بۆری دا ئەوا مە ڤەگێڕای ، تێدا هاتبوو : ﴿ أَنَّهُ مَـنْ قَتَـلَ نَفْسـاً بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي الأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعاً ﴾ (المائدة : ٣٢) ل ڤێرێ خودێ گۆت ﴿ نفساً ﴾ مەعنا هەر نەفسەکا هەبت ، وشەرت نینە خـودانێ وێ نەفسێ مرۆڤەکی موسلمان وخودان باوەر بت .

ـ بوخاری ژ عەبدللاهێ کوڕێ عەمری ڤـەدگـوهـێـزت ، دبێژت پێغەمبەری ـ سلاڤ لـێ بن ـ گۆت ـ : ﴿ من قتل نفساً معاهداً لم یرح رائحة الجنـة ـ هەچـیێ نەفسەکا موعاهد بکوژت ئەو بێن ناکەتە بێنا بەحەشـتێ ﴾ مـەعنا نەبـەس ناچـتە بەحشتێ ، بەلکی خۆ بێنا بەحەشتێ ژی ئـەو سـەح ناکـەت ، وئاشـکەرایە کـو موعاهد ئەو کافرە یێ شەڕێ موسلمانی نەکەت ، وپـەیمان ل سـەر ڤـێ چـەندێ

دابت ، وەکی وان کەسێن نەموسلمان ئەوێن رازیبووین د ناڤ موسلمانان دا بژین ، وببنە پشکەك ژ جڤاکا وان .

ــ ونێزیـك ژ ڤـیٚ حەدیسـا نەسـائیە ئـەوا ژ پێغەمبـەری ـ سـلاڤ لــیٚ بـن ـ ڤەگوهاستی وتیٚدا هاتی : ﴿ من قتل رجـلاً مـن أهـل الذمـة لم يجـد ريـح الجنـة ـ هەچییٚ زەلامەکیٚ زوممی بکوژت ئەو بێنا بەحەشتیٚ سەح ناکەت ﴾ وزوممـی ئـەو جوهی وفەلـەنە یێن کو د ناڤ موسلمانان دا دژین .

گونەها کوشتنیٚ :

پشتی بۆ مە دیاربووی کانیٚ کوشتن چەند تاوانەکا مەزنە مـە دڤێـت گونـەها وی کەسی دیار بکەین ییٚ ب تاوانا کوشتنیٚ ڕادبت ، ڤێجا چ مرۆڤەکی بکـوژت یان ژی خۆ ب خۆ بکوژت ، وچونکی کوشتنا ژ قەستا یا هـەی ، وکوشـتنا بـیٚ دەستی ژی یا هەی مە دڤێت ئاخفتنا خۆ ل ڤێریٚ بکەینە دو پشك :

أ ـ گونەها کوشتنا ژ قەستا :

ئێك ژ مەبەستێن شریعەتیٚ ئیسلامیٚ پاراستنا نەفسیٚ یە ، ونەفس ئـەو ئاڤاهیـە ییٚ خودیٚ نژاندی وئەو کەسیٚ بێت وبخوازت ڤی ئاڤاهی بهەڕفینت ئەو تـەعـداییٚ ل سەر حەقیٚ خودیٚ دکەت ، ونەفسا مرۆڤی ب خۆ ژی ملکیٚ خودیٚ یە ، بێـی مرۆڤی ئەو ددەت ، وبێی وی ئەو دبەت ژی ، وهەر کەسیٚ بەرگـەڕیانیٚ بکـەت کو ڤیٚ نەفسیٚ بکـوژت ـ ئەگـەر نەفسـا وی ب خـۆ ژی بـت ـ ئـەو ییٚ لــیٚ دگەڕیت بەری خودیٚ ڕاکەت ، لـەو جزاییٚ وی دیٚ ییٚ گران بت ، (بوخاری) ژ پێغەمبەری ـ سلاڤ لـیٚ بن ـ ڤـەدگوهێزت ، دبێـژت : ﴿ د ئومــمەتێن بـەری هەوە دا زەلامەك هەبوو بریندار بووبوو ، ونەشیا تەحەمملا برینا خۆ بکەت ، ئینـا کێرەك دا ڕەها دەستیٚ خۆ ، وخوینا وی ڕانەوەستیا حەتا ئەو مری ، ڤێجا خودیٚ گـۆت : (بادرنـي عبدي بنفسه ، حرمت عليه الجنة) عەبدیٚ من بەری من ڕاکر

د ستاندنا نەفسا خۆ دا ، من بەحەشت ل سەر وی حەرام کر ﴾ ، وهندی هند گونەها کوشتنا مرۆڤی ـ و ب تایبەتی مرۆڤیٚ خودان باوەر ـ یا مەزنە ، پیٚغەمبەر ـ سلاڤ لیٚ بن ـ د گۆتنەکا خۆ دا یا (ئبن ماجە) ژیٚ ڤەدگوهیٚزت هاتیە : ﴿ لزوال الدنیا أهون علی الله من قتل مؤمن بغیر حق ـ نیٚ کەفتنا دنیاییٚ ل نك خودیٚ سڤکترە ژ کوشتنا خودان باوەرەکی بیٚ حەق ﴾ .

وئەو مرۆڤیٚ کەسەکی ژ قەستا و ب ئنیەتا کوشتنیٚ بکوژت ، یەعنی (عمداً) وەکی ب عەرەبی دبیٚژن ، ئیسلامیٚ دو جزا بۆ وی دانایینە : ئیٚك ل ئاخرەتیٚ ، وئیٚك ل دنیاییٚ .

یا ئاخرەتیٚ ئەوە یا دڤیٚ ئایەتیٚ دا هاتی : ﴿ وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِناً مُتَعَمِّداً فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِداً فِيهَا وَغَضِبَ اللّهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ وَأَعَدَّ لَهُ عَذَاباً عَظِيماً ـ وهەچییٚ تەعداییٚ ل خودان باوەرەکی بکەت و ژ قەستا وبیٚ حەق وی بکوژت جزاییٚ وی جەهنەمە ، هەروهەر دیٚ تیٚدا بت د گەل غەزەبا خودیٚ ودەرکەفتنا ژ ڕەحما وی ، وخودیٚ دژوارترین عەزاب بۆ وی ئامادەکریە ژ بەر ڤیٚ تاوانا مەزن یا وی کری ﴾ (النساء : ٩٣) .

ویا ئاخرەتیٚ ئەوە یا د ڤیٚ ئایەتیٚ دا هاتی : ﴿ وَلا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللّهُ إِلا بِالْحَقِّ وَمَنْ قُتِلَ مَظْلُوماً فَقَدْ جَعَلْنَا لِوَلِيِّهِ سُلْطَاناً فَلا يُسْرِفْ فِي الْقَتْلِ إِنَّهُ كَانَ مَنْصُوراً ـ وهوین ویٚ نەفسیٚ نەکوژن یا خودیٚ کوشتنا ویٚ حەرام کری ب ڕیٚکەکا شەرعی نەبت ، وهەچییٚ بیٚی حەقەکیٚ شەرعی بیٚتە کوشتن ب ڕاستی مە دەسهەلات دایە سەرکاریٚ وی ـ چ میراتگریٚ وی بت یان حاکم بت ـ کو وی بکوژت یان ژی داخوازا خوینیٚ ژیٚ بکەت ، وچیٚ نابت بۆ سەرکاریٚ کوشتی کو زیٚدە گاڤییٚ ل سەر وی توخوبیی بکەت یێ خودیٚ دانای ،

هندی خودیٚ یە هاریکاریٚ سەرکاریٚ کوشتیە حەتا ئەو حەقیٚ خوٚ وەردگـرت ﴾ (الاسراء : ٣٣) .

وئەڤ ئایەتە وەکی ئاشکەرا دو حەقان ددەتە مرۆڤێن وی کەسـیٚ ب زۆرداری هاتیە کوشتن :

١ ـ ئەگەر وان بڤێت دیٚ ژ دەسهەلاتدارییٚ خوازن ئەو کـەس پـێش مرۆڤـیٚ وان ڤە بێتە کوشتن .

٢ ـ وئەگەر وان بڤێت ئەو دیٚ وی ژ کوشتنیٚ عەفی کەن وداخـوازا خـوینیٚ کەن .

و ل ڤێریٚ هندەك مەسەلێن گرنگ هەنە دڤێت ئیشارەتیٚ بدەینیٚ :

عەفیکرن حەقیٚ مرۆڤێن کوشتی ب تنیٚ یە ، وحاکمی یان دەسـهەلاتیٚ حـەق نینە ڤی حەقی ژ وان بستینت ، بـەلـیٚ ب جهئینانا ڤی حوکمی حەقیٚ دەسهەلاتیٚ ب تنیٚ یە ، یەعنی : ئەگەر کەسەك بیٚ حەق هاتـە کوشـتن مـرۆڤێن وی حـەقیٚ هەی داخوازا کوشتنا وی بکەن ، بەلـیٚ چـیٚ نابـت ئـەو ژ نـك خـوٚ بچـن وی بکوژن ، چـونکی کوشـتن حـەقیٚ وان نینـە .. وئەگـەر دەسـهەلاتیٚ حـەقیٚ وان نەستاند دیسا بوٚ وان چیٚ نابت ئەو ژ نك خوٚ بچن حەقیٚ خوٚ بسـتینن ، چـونکی کاریٚ وان (فەوضایەکیٚ) د جڤاکیٚ دا دیٚ پەیدا کەت ، ودویر نینە ببتە ئەگەرا هلبوونا فتنەکیٚ .

و د توٚلستاندنا شەرعی دا ب تنیٚ ئەو کەس دئێتە کوشتنییٚ کوشتن کـری ، وکەسیٚ دی نە ، یەعنی : ئەگەر مرۆڤەکی مرۆڤەك کوشت ، وخودانێن کوشـتی چوون مـرۆڤـەکـیٚ وی کـەسـی کوشت یـیٚ مـرۆڤیٚ وان کوشتی .. هنگی ئـەو ژ قاتلان حسێب دبـن وحـوکمیٚ کوشـتنیٚ دکەفتـە سـەر . مـەعنا ئـەو ڕەنگـیٚ خوینداریێ ئەوا د ناڤ خەلکی دا بەلاڤ دەمیٚ خودانێن کوشتی لـیٚ دگەڕیێن هـەر

کەسەکیٚ مرۆڤیٚ خویندارێ وان ژی بت بکوژن ، ئەڤە شریعەتەکیٚ جاهلیە دڤێت موسلمان خۆ ژێ بدەنە پاش .

ب ـ گونەها کوشتنا بێ دەستی :

یان ژی ئەو کوشتنا وەکی یا بێ دەستی بت ، وەکی کو مرۆڤەك دربەکێ نە یێ کوشتنێ بدانتە کەسەکی وئەو کەس پێ بێتە کوشتن ، وحوکمێ ڤان هەر دووان ژی قورئان بۆ مە دبێژت : ﴿ وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ أَنْ يَقْتُلَ مُؤْمِناً إلا خَطَأً وَمَنْ قَتَلَ مُؤْمِناً خَطَأً فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ إِلَى أَهْلِهِ إلا أَنْ يَصَّدَّقُوا .. ﴾ (النساء : ٩٢) .

و ژ ڤێ ئایەتێ وهندەك حەدیسان دیار دبت کو ئەو کەسێ ب خەلەتی ڤە یان وەکی ژ قەستا (شبه العمد) ئێکی ب کوژت ، نائێتە کوشتن بەلکی دو حوکمێن دی دکەڤنە سەر :

١ ـ دانا خوینێ ، ئەگەر مرۆڤێن کوشتی ڤێ چەندێ بخوازن .

٢ ـ کفارەت ، وئەو ئێك ژ دووانە : ئازاکرنا عەبدەکی ، وئەگەر نەشیا دێ دو هەیڤان ل سەر ئێك ڕۆژیان گرت .

کوژەک .. وکوشتنی :

(ئیمام ئەحمەد) ژ ئەبوو سەعیدێ خودری ڤەدگوهێزت ، دبێژت : پێغەمبەر ـ سلاڤ لێ بن ـ دبێژت : ﴿ يخرج عنق من النار يتكلم يقول : وكلت اليوم بثلاثة : بكل جبار عنيد ، وبمن جعل مع الله إلهاً آخر ، وبمن قتل نفساً بغير نفس ، فينطوي عليهم فيقذفهم في غمرات جهنم ـ ستویەك ژ جەهنەمێ دەردکەڤت دئاخڤت دبێژت : ئەڤرۆ سێ کەس خەما منن : هەر کوتەککارەکێ سەر ڕەق ، وهەچییێ شریکەك بۆ خودێ دانابت ، وهەچییێ نەفسەك ژ قەستا کوشت بت ، ڤێجا دێ وان د ناڤ خۆ دا پێچت وهاڤێتە د ئاگری دا ﴾ .

ژ ئەڤا بۆری تاوان وگونەھ ودویماهیا وی کەسی بۆ مە دیار بوو یێ کوشتنێ دکەت ، ونوکە دا بەرێ خۆ بدەینە حالێ وی کەسی ل ئاخرەتێ یێ ژ زۆرداری دئێتە کوشتن ، د حەدیسا (نەسائی) دا ئەوا ل دەسپێکا پەیڤا خۆ دا مە ڤەگێڕای هاتبوو کو ئەو کەسێ ب غەدر بێتە کوشتن ل ئاخرەتێ ژ وان کەسانە یێن خودێ ددەتە بەر سیبەرا عەرشێ خۆ ، ناترست دەمێ خەلك دترسن ، و ب خەم ناکەڤت دەمێ خەلك خەمگین دبن ، پێغەمبەر ـ سلاڤ لێ بن ـ دبێژت : ﴿ نێزیکترین چێکری بۆ عەرشێ خودێ ڕۆژا قیامەتێ ئەو خودان باوەرە یێ ب زولم هاتیە کوشتن ، سەرێ وی یێ ل لایێ وی یێ ڕاستێ ، وئەوێ ئەو کوشتی یێ ل لایێ وی یێ چەپێ ، ورەهێن ستوییێ وی خوین ژێ دزێت ، دبێژت : یا ڕەببی ! پسیارا ڤی بکە بۆچی ئەز کوشت بووم ؟ ﴾ .

و د حەدیسەکا دی دا یا (نەسائی) ژ پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ ڤەگوهاستی هاتیە ئەو کەسێ ب زولم بێتە کوشتن ، و د بەر حەقێ خۆ دا بچت ژ شەهیدان دئێتە هژمارتن ، پێغەمبەر ـ سلاڤ لێ بن ـ دبێژت : ﴿ من قتل دون مظلمته فهو شهيد ﴾ و د حەدیسەکا دی دا یا ئیمام ئەحمەد ڤەدگوهێزت هاتیە : ﴿ من قتل دون ماله فهو شهيد ، ومن قتل دون دمه فهو شهيد ، ومن قتل دون دينه فهو شهيد ، ومن قتل دون أهله فهو شهيد ﴾ ئەڤ حەدیسە چار ڕەنگێن شەهیدان بۆ مە دەسنیشان دکەت :

ئەوێ بەرەڤانییێ ژ مالێ خۆ بکەت حەتا بێتە کوشتن ، وئەوێ بەرەڤانییێ ژ رحا خۆ بکەت حەتا بێتە کوشتن ، وئەوێ بەرەڤانییێ ژ دینێ خۆ بکەت حەتا بێتە کوشتن ، وئەوێ بەرەڤانییێ ژ مرۆڤێن خۆ بکەت حەتا بێتە کوشتن .

وئەڤ حەدیسە ـ ب ڕەنگەکێ نە ئێکسەر ـ بەرێ موسلمانی ددەتە هندێ کو ئەو بەرانبەر زولمێ دەستان نەداهێلت ، ورێکێ نەدەتە زالم وزۆرداران کو مالێ

وی تالان بکەن ، یان رحا وی ودینیێ ژێ بستینن ، یان مرۆڤێن وی رەزیـل وبـن دەست بکەن ، ئەگەر خۆ بزانت ئەڤ چەندە دێ بتـە ئەگـەرا کوشـتنا وی ژی ، وئەگەر خۆ ئەویێ زۆرداریێ لـێ دکەت کەسەکێ موسلمان ژی بـت ، ودڤێـت ئەو بزانت کو دەمێ ئەو ڤێ چەندێ دکەت ئەو یێ بەرەڤانییێ ژ حەقەکێ خۆ یـێ شەرعی دکەت ، وهەر جارەکا وی تەعداکەر کوشت چو ل سـەر وی ناچـت ، وگاڤا تەعداکەری ئەو کوشت ئەو دێ ژ شەهیدان ئێتە هژمارتن .

حەقێ ژینێ ومانێ حەقەکێ شەرعیە خودێ دایە مرۆڤی ـ بێی ئەم بـەرێ خـۆ بدەینە دینێ وی یان نفشێ وی یان رەنگێ وی ـ ، و ژ خودێ پێڤەتر بـۆ کەسـێ نینە ڤی حەقی ژ کەسێ بستینت ، وئەو کەسـێ ڤـی حـەقی بدەتـە خـۆ ـ حـەقێ ستاندنا رحا خەلکی ـ ئـەو یـێ تەعـداییێ ل حـەقێ خـودێ دکـەت ، لـەو رۆژا قیامەتێ خودێ ب خۆ دەعوەدارێ ویـە ، وئـەوێ تەعـداییێ ل سـەر حـەقێ ژینـا کەسەکی بکەت هند تاوانەکا مەزن دکەت هەر وەکی وی تەعدایی ل سەر حەقێ ژینا مرۆڤان هەمیان کری ، چونکی تەعدایا وی هنگی تەعدایە ل سەر حەقێ ژینێ ب خۆ ، وئەوێ نەفسا کەسەکی بپارێزت هەر وەکی وی نەفسێن مرۆڤان هەمیان پاراسـتیـن ، چـونـکـی ئەوی ئەو ژین پاراست یا مرۆڤ هەمی تێـدا دپشـکدار : ﴿ مِنْ أَجْلِ ذَلِكَ كَتَبْنَا عَلَى بَنِي إِسْرائيلَ أَنَّهُ مَنْ قَتَلَ نَفْساً بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَـادٍ فِـي الأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعاً وَمَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَا أَحْيَا النَّاسَ جَمِيعاً ﴾ (المائدة : ٣٢) .

وهندی تاوانا کوشتنێ یا مەزنە ، شەریعەتی گونەها کوشـتنێ یـا دنیـاییێ ویـا ئاخرەتێ ژی نە ب تنێ ئێخسـتە سـتوییێ وی کەسـی یـێ ب کوشـتنێ رادبـت ، بەلکی کرە ستوییێ وان کەسان ژی یێن هاریکاریا کوژەکی دکەن دا ئـەو تاوانـا خۆ ب جـه بینت ، ئیمامێ بەیهەقی ژ ئەبوو هورەیرەی ڤـەدگوهێزت ، دبێـژت :

پێغەمبەری ـ سلاڤ لـێ بن ـ گۆت : ﴿ من أعان على قتل مسلم بشطر كلمة لقي الله يوم القيامة مكتوب على جبهته آيس من رحمة الله ـ هەچییێ ب کەرەکێ پەیڤێ هاریکارییێ ل سەر کوشتنا موسلمانەکی بکەت ، ڕۆژا قیامەتێ دەمێ ئەو دئێتە نك خودێ ل سەر ئەنیا وی دێ یا نڤیسی بت : یێ بێ هیڤیە ژ رەحما خودێ ﴾ .

و ل دویڤ ئەحکامێن شریعەتی ئەگەر کۆمەکا مرۆڤان پێکڤە پشکدارییێ د کوشتنا کەسەکێ ب تنێ ژی دا بکەت ، ئەو مرۆڤ هەمی دێ پێشڤە ئێنە کوشتن .

فتنا حەلالکرنا خوینا خەلکی ب ناڤێ جیهادێ :

ئیمامێ (ماوەردی) ـ ئەوێ بەری نێزیکی هزار سالان مری ـ د گۆتنەکا خۆ دا بەحسێ فتنێ دکەت ودبێژت : « هەر تشتەکێ نوی دەردکەڤت ل بەر خەلکی یێ خۆش وشرینە ، و پێغەمبەر سلاڤ لێ بن دبێژت : " تشتێ ژ هەمیان پتر ئەز ژێ دترسم ل سەر ئوممەتا خۆ منافقێ ئەزمان رەهوانە " هنگی بیدعە بەلاڤ دبت ، وحەقی لاواز دبت ، ومەسەلە دگەهتە هندێ حزبیاتی وتەعەصوب پەیدا دبت ، ڤێجا دەمێ ئەڤ بیدعەچیە کۆما خۆ وهێزا خۆ دبینن سەرگەرمی بۆ چێ دبت ، ڤێجا عیبادەتکەرێن وان یێن نەزان وزانایێن وان یێن فاسق دگەهنە ئێك ، ودبنە ئێك قولپ وململانێ دکەت سولتانی د دەسهەلاتا وی دا دکەن ، ووی د چاڤێن خەلکی دا کرێت دکەن ، ڤێجا مەسەلە دگەهتە هندێ کون ژ پاتەی مەزنتر لێ دئێت ، وهەمی کارێن مەزن دەمێ دەست پێ دکەن دبچویکن » .

وئەگەر ئەم دیرۆکا (فتنەچیان) بخوینین ل هەمی دەم وهەمی جهان ژ ڤێ (نوقطێ) یا ئیمامێ ماوەردی بەحسی ژێ دکەت دەست پێ دکەت ،

ل سەری ب ناڤێ بەرەڤانییێ ژ دینی ئەو دئاخڤن ، و وەسا خۆ نیشا خەلکی ددەن کو ئەو دلسۆزێن دینی نە ، ودبت ئەڤ گۆتنە یا دورست بت ، یەعنی : دبت ڤیانا دینی د دلێن وان دا هەبت ، وئارمانجا وان بەرەڤانیا ژ دینی بت ..

ـ بەلێ گرفتاری ژ کیرێ دەست پێ دکەت ؟

ـ ژ هندێ دەست پێ دکەت ئەو (نصووصێن شەرعی) ل دویڤ تێگەهشتنا خۆ شرۆڤە دکەن ، و ل سەر خەلکی واجب دکەن کو باوەرییێ ب وان نصووصان بینن وەکی ئەو تێ دگەهن ، ئەگەر خۆ ئەڤ تێگەهشتنە دژی هندەك نصووصێن دی ژی بت .

دەسپێکا دی یا گرفتارییێ ئەڤەیە : ئەو دخوازن ڤێ تێگەهشتنا خۆ ل سەر حاکمی یان دەسهەلاتێ فەرض دکەن ، چونکی ئەو هزر دکەن گاڤا دەسهەلاتێ پشتەڤانیا بۆچوونێن وان کر هنگی ب ساناهی ئەو دێ شێن خەلکی هەمییێ وەکی خۆ لێ کەن ، ڤێجا گاڤا دەسهەلاتێ (خەلیفەی یان سولتانی یان حوکمەتێ) گوهداریا وان نەکر ، ئەو کارێ خۆ یێ سەرەکی دێ کەنە بەحسکرنا ژ سلبیاتێن دەسهەلاتێ دا دەسهەلاتێ ل بەر خەلکی کرێت کەن ونەڤیانا وێ بێخنە دلێ خەلکی ، چونکی ئەو هزر دکەن (دەسهەلاتە) ئاستەنگا سەرەکی د ناڤبەرا وان و ب جهئینانا ئارمانجێ دا ، ورێکا ژ هەمییێ ب ساناهیتر بۆ وان کو ئەو ڤێ هیڤیا خۆ ب جه بینن ئەوە ئەو دەسهەلاتێ ب سەرداچوونێ ودوژمناتیا دینی تاوانبار بکەن ، دا خەلکێ سادە ودلسۆز بۆ دینی پشتەڤانیا وان بکەن ..

گوهداریا ڤێ سەرهاتیا کورت ژ دەسپێکا دیرۆکا ڤان ڕەنگە مرۆڤان بکەن :

دەمێ یەزیدێ کوڕێ موعاویەی بوویە خەلیفە ، وەفدەك ژ خەلکێ مەدینێ چوو شامێ ، و (موحەممەدێ کوڕێ ئیمام عەلی) ئێك ژ ئەندامێن ڤێ وەفدێ بوو ، گاڤا زڤڕینەڤە ، هندەك ژ خەلکێ مەدینێ ژ (فتنەچیان) چوونە نك

موحەممەدی ، گۆتنێ : وەرە د گەل مە دا ژ موبایەعا یەزیدی لێڤە ببین ودژی وی ڕابین ، وی پسیار ژ وان کر : بۆچی ؟

گۆتن : چونکی یەزید مرۆڤەکێ فاسقە عەرەقێ ڤەدخوت ، ونڤێژان ناکەت ، وپێ ل حوکمێ قورئانێ ددانت .

کوڕێ ئیمام عەلی گۆتە وان : ئەو تشتێ هوین ژێ دبێژن من ژێ نەدیتیە ، ئەزێ چوویمە نك من دیت ئەوی نڤێژ دکرن وحەز ژ خێرێ دکر ، وپسیارا فقهی دکر وپێگیری ب سوننەتێ دکر .

وان گۆت : ئەو وی ژ بەر تە ئەڤ تشتە یێن کرین ، ئەگەر ئەو ب خۆ یێ وەسا نینە !

موحەممەدی گۆت : ما بۆچی دێ ژ من ترست یان دێ هیڤیا چ ژ من کەت دا ژ بەر من وە بکەت ؟ وئەرێ ئەو تشتێ هوین ژێ دبێژن کو عەرەقێ ڤەدخوت هەوە ب خۆ دیتیە دەمێ وێ چەندێ دکەت ؟ ئەگەر هەوە دیت بت مەعنا هوین ژی هەڤالێن وینە ، وئەگەر هەوە نەدیت بت چێ نابت هوین شاهدەیێ ل سەر وی تشتی بدەن یێ هەوە نەدیتی .

وان گۆت : ئەڤە تشتەکێ مسۆگەرە ل نك مە ئەگەر خۆ مە نەدیت بت ژی .

وی گۆت : خودێ ئەڤ چەندە قەبویل نەکریە ، دەمێ دبێژت : ﴿ إِلا مَنْ شَهِدَ بِالْحَقِّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴾ .

ڤێجا ئەو فتنەچی چوون ووان وهەڤالێن خۆ بەیعا یەزیدی شکاند ، وبوونە ئەگەرا ڕویدانا فتنا مەدینێ یا ناڤدار د دیرۆکێ دا .

مەعنا : ئەڤ ڕەنگە مرۆڤە ـ وەکی ئیمامێ ماوەردی گۆتی ـ ل دەسپێکێ دوژمناتیا دەسهەلاتێ دکەن ، و ب دەلیل و بێ دەلیل دەسهەلاتێ گونەهبار دکەن ، ولێ دگەڕیێن مرۆڤێن زانا وماقویل ژی ب لایێ خۆڤە بکێشن ،

وچونكی كاریٚ وان دەركەفتنا ژ رِیٚكا راستە ، ودژاتیا نصووصیٚن شەرعیە زانایێن دورست ، وبارا پتـر ژ خەلكیٚ جڤاكیٚ گوهداریا وان د باطلـیٚ وان دا ناكەن وخەلكی ل ئنحرافا وان هشیار دكەن ، هنگی ئـەو ڤـان زانایـان ب دویڤـەلانكیا دەسهەلاتیٚ تاوانبـار دكـەن ، و ب سـاناهی فـەتوایێ ب كـوفرا وان ژی ددەن ، چونكی هەڤالـیٚ كافری ژی كافرە ، وئەو حوكمیٚ بۆ كـافری هـەی ژ هەڤالـیٚ وی ژی دگرت !!

ب ڤی رِەنگی ئەڤ فتنەچیە نەیارەتیا دو دەستەكان ژ جڤاكیٚ بۆ خۆ دكەنە دین ورِێباز : نەیارەتیا دەسهەلاتیٚ .. ونەیارەتیا زانایێن دینی یـێن دورسـت ، چـونكی خەونێن وان یێن كریٚت ل بەر دەرازینكا ڤان هەردو توخمان ڤەدرِەڤن .

پشتی هنگی دیٚ چ كەن ؟

دیٚ بەریٚ خۆ دەنە عامیان ، ب تایبـەتی وان كەسـێن عیبادەتكـەر ونـەزان ، وئەوێن ڤیان و حەماسا بۆ دینی د دلێن وان دا هەی ، وتشتیٚ ئـەو (تەئكیـدیٚ) ل سەر دكەن چاندنا دوژمناتیا دەسهەلاتیٚ ووان زانایە یـێن نـە د گـەل وان ، دیٚ لـیٚ گەرِیێن چ تشتەكیٚ سلبی ییٚ ل نك وان هـەی دیٚ مـەزن كـەن ، وئەگـەر تشتەكیٚ ئیجابی وان هەبت دیٚ ڤەشـێرن وبـەحس ژیٚ ناكـەن ، وئەگـەر ئێكـی بەحسیٚ وان ئیجابیاتان كر ژی ، دیٚ بێژن : بۆ (موجامەلە وموناففقی) ئەو ڤـان تشتان دكەن ! هەر وەكی وان ـ حاشا ـ علمیٚ غەیبیٚ ییٚ هەی تشتیٚ د دلان دا دزانن .

وتشتیٚ غەریب ئەوە ئەگەر مرۆڤ بەریٚ خۆ بدەتە (موخالـەفاتێن) ڤـان توخمـە بیدعەچیان دیٚ بینت ئەو خەلـەتییێن ئەو دكەڤنیٚ گەلـەك د پـتـر ومەزنـتـرن ژ یێن وان (حوككامان) یێن ئەو فەتوایێ ب كوفرا وان ددەن .. كوشتنا خـەلكیٚ بـیٚ گونەه بۆ خۆ حەلال دكەن ، ودبێژن : حـاكمێن مـە دزالـمـن خـەلكی دكـوژن ،

ومالـێ خەلكی دتەلێـفن ، وحاكمان ب خوارنا مالـێ ئوممەتێ تاوانبـار دكـەن ، دبێژن : حاكمێن مە دویڤەلانكێن كافرانـە ، وسـپێدێ حـەتا ئێڤـاری كـارێ وان خزمەتكرنا سیاسەتا وان كافرانە یێن ئـەو خـەلكی ب دویڤـەلانكیا وان تاوانبـار دكەن ، ژبلی كو موفتی ورێبەرێن وان (یێن موجاهد !) ل وەلاتێن كوفرێ دژین وگۆشتی ب خێر وخێراتێن وان دگرن ، ل بەر سیبەرا وان رژێمان دژین وداخوازا (لـجـوونێن سیاسی) ژێ دكـەن یـێن ئـەو حـاكمێن خـۆ ب دویڤـەلانكیا وان گونەهبار دكەن ، و ل سەر كەنالێن وان یێن عەسمانی فەتواییێن خـۆ یـێن جهـادی بەلاڤ دكەن !! كارێ خۆ حسێب دكەن شارەزایی و (تەكتیك) وكارێ خەلكی حسێب دكەن خۆفرۆتن ودویڤەلانكی .

(فەتواییێن فەضائی) بۆ جحێلێن سەرگەرم ونـەزان ددەن كـو خۆكوشـتـن مەزنـتـرین جهادە وباشـتـریـن شـەهـیـدبوونە ، بەلـێ ب شەرتەكی ئەو ل بەر (سپلێتان) درووینشتی بن ، وراتبـێ وان دۆلارەك یـێ ژێ كـێم نـەبت ، مـالێن خەلكی ب ناڤێ جیهادا كافران بلا ب ئـاگرێ فتنـا وان بسـوژن ، بەلـــێ گاڤـا گورێ گەهشتە بەردەرگەهێن وان (جیهادا پیرۆز) دبتە (فتنە وئرهاب) ، كورێ وكچێن خەلكی ب قائیشێن (تی ئێن تی) یێ رادپێچن وفـرێ دكەنە بەحەشـتێ ل نك حووریان ، وكورێ وكچێن خۆ فرێ دكەنە زانكۆییێن ئـەمریكی وبریتـانی دا شەهادێن بلند وەرگرن .. ئەڤە حالێن (موفتییێن صەحوا ئیسلامی یا هەڤچـاخە) یێن ئوممەت پێ موبتەلا بووی ، ودوژمن پێ دلخۆش بووی !

د حەدیسەكا دورست دا یا (ئبن حبان) ژ (حـوذەیفـەی) ڤـەدگوهێزت ، هاتیە ، پێغەمبەر ـ سلاڤ لـێ بن ـ دبێژت : ﴿ إن أخوف ما أخـاف علـيكم رجـل قرأ القرآن حتى إذا رئيت بهجته عليه وكان ردءاً للإسلام ، انسلخ منه ونبذه وراء ظهره ، وسعى على جاره بالسيف ورماه بالشرك ﴾ قلت : يا نبـي الله أيهمـا أولى

بالشرك الرامي أو المرمي ؟ قال : ﴿ بل الرامي ﴾ .. حەدیسەکە دیٚ بیّژی ئەڤرۆ بۆ مە یا هاتیە گۆتن !

پیٚغەمبەر ـ سلاڤ لیٚ بن ـ ئاشکەرا دکەت کو تشتیٚ ژ هەمیان پتر ئەو ژیٚ دترست ل سەر ئوممەتا خۆ ڕەنگەکیٚ مرۆڤانە قورئان یا خواندی ، وباش هزرا خۆ د ڤیٚ گۆتنیٚ دا بکەن : قورئان یا خواندی .. یەعنی : بۆ خواندنا قورئانیٚ دزیرەکن ، بەلیٚ چو ژ سوننەتا پیٚغەمبەری ـ سلاڤ لیٚ بن ـ نزانن ، یان ئحتمالە هەر باوەرییٚ پیٚ نائینن !!

پشتی قورئانیٚ دخوینن .. (رئيت بهجته عليه) یەعنی : هندی ژ وان دئیٚت بەرگەڕیانیٚ دکەن کو کاری ب قورئانیٚ بکەن ـ وەکی ئەو تیٚ دگەهن ـ بەلیٚ چونکی د شریعەتی دا دزانا نینن ، وگوهداریا زانایان ناکەن ، زوی د سەردا دچن ، د سەردا دچن نە مەعنا کافر دبن ، ودینی ب پشت گوه ڤە لیٚ ددەن .. نە ! بەلکی مونحەرف دبن ، چ ڕەنگیٚ ئنحرافیٚ ؟

پیٚغەمبەر ـ سلاڤ لیٚ بن ـ دبیّژت : (سعى على جاره بالسيف ورماه بالشرك) یەعنی : دینداریا وی یا خەلەت ئیٚکا هند ژ وی چیٚ دکەت ئەو جیرانیٚ خۆییٚ موسلمان کافر بکەت ، ووی ب شرکیٚ گونەهبار بکەت ، وکوشتنا وی حەلال بکەت ، وبچت هیٚڕشیٚ بکەتیٚ دا وی بکوژت .

حوذەیفەی گۆتە پیٚغەمبەری ـ سلاڤ لیٚ بن ـ : ئەی پیٚغەمبەریٚ خودیٚ ! کی ژ وان هەر دووان پتر ییٚ هیّژای شرکیٚ یە ، ئەویٚ چەکی بەرددەت یان ئەویٚ چەك بۆ دئیٚتە بەردان ؟

پیٚغەمبەری ـ سلاڤ لیٚ بن ـ گۆت : ئەویٚ چەکی بەددەت .

یەعنی : ئەویٚ جیرانیٚ خۆ ییٚ موسلمان ب شرکیٚ گونەهبار دکەت ، ئەو پتر ییٚ هەژی هندیٚ یە موشرك بت ، ئەگەر نە .. چاوا ئەو دیٚ موسلمانەکی

کافر کەت ، بێی وی دەلیلەکێ شەرعی هەبت ، و د دویف دێ کوشتنا وی دێ حەلال کەت وخوینا وی رێـژت ؟!

و ل دویماهیا پەیڤا خۆ من دڤێـت جارەکـا دی بـیـــرا هـەوە ل ڤـێ حەدیســێ بینمەڤە ئەوا بوخاری ژ پێغەمبەری ـ سلاڤ لـێ بن ـ ڤەدگوهێزت ، وتیێدا هاتیـە : ﴿ أول ما يَنْتِنُ من الإنسان بطنه فمن استطاع أن لا يأكل إلا طيباً فليفعـل ، ومـن استطاع أن لا يحال بينه وبين الجنة بملء كف من دم أهراقه فليفعل ـ ئێکەمین تشت ژ مرۆڤی گەنی دبت زکێ ویە ، ڤێجا هەچییێ ژ هەوە بشێت ژبلی تشتێ پاقژ چو نـەخـوت بلا وە بـکـەت ، وهەچییێ بشێت ب مستەکا خوینێ یا ئەو درێژت ئەو ژ بەحەشتێ نەئێتەکرن بلا وە بکەت ﴾ .

هیڤیا مە ژ خودایێ مەزن ئەوە مە ومللـەتێ مە وجحێلێن مە ژ ڤێ فتنـا مـەزن بپارێزت ، وتەوفیقا مەزنێن مە وزانایێن مە بدەت وبەرێ وان بدەتە رێکـا خـۆ یـا راست ، دا ژ هەمی ئاتاف وگرفتاریان بێینە پاراستن .

ناڤەرۆك